

תמצית משנה ברורה

סיכום דברי המשנה ברורה ומסקנות הבה"ל והשעה"צ

גליון מיוחד
הלכות חנוכה

גליון מיוחד | סימן תר"ע – סימן תרפ"ד | כסלו ה'תשפ"ג

מיועד לחזרה בלבד ואין לסמוך להלכה

הלכות חנוכה

תמצית משנה ברורה

ותמצית ההלכה

טור ובית יוסף

תמצית משנה ברורה

סיכום דברי המשנה ברורה ומסקנות הבה"ל והשעה"צ

גליון מיוחד | סימן תר"ע – סימן תרפ"ד | כסלו ה'תשפ"ב

מיועד לחזרה בלבד ואין לסמוך להלכה

סימן תר"ע

סיבת תקנת מצוות החנוכה – בימי בית שני גזרו היוונים גזירות על ישראל וביטלו דתם וכו', עד שריחם הקב"ה וניצחום בני חשמונאי והרגום, וזה היה בכ"ה כסלו, ונכנסו ישראל לבית המקדש ולא מצאו אלא פך אחד של שמן טהור שהיה בו כדי להדליק נרות המערכה יום אחד, ונעשה נס והדליקו ממנו ח' ימים עד שהביאו שמן טהור, ומפני זה התקינו חכמים שבאותו הדור שיהיו ח' ימים אלו ימי שמחה והלל, ושידליקו בהם נרות בכל שמונת הימים, להראות ולגלות הנס, וימים אלו נקראים חנוכה על שם שביום כ"ה כסלו חנו מאויביהם.

דיני ימי החנוכה

ימי החנוכה, והיינו ח' ימים שמתחילים בכ"ה בכסלו, אסורים בהספד ותענית, מפני שהם ימי שמחה והלל, ואין להתענות ביום שמתו אביו או אמו או תענית חלום, ואם עבר והתענה באלו צריך אחר חנוכה למייתב תענית לתעניתה, ואין אומרים **צדוק הדין** בחנוכה, ויש מחמירים יום לפני חנוכה, אבל ביום שאחרי חנוכה אין להחמיר. ואין **מספידים** בחנוכה אלא לחכם בפניו, ויום לפני חנוכה מותר, ויש מחמירים. ואבילות לכו"ע נוהג בחנוכה.

אונן לא ידליק נר חנוכה, ואשתו תדליק, ונחלקו הפוסקים אם מותר לו לענות אמן, ואם אשתו לא בבית ידליק לפרסומי ניסא ולא יברך. וחרש המדבר ואינו שומע חייב בנר חנוכה.

נוהגים העניים לסובב על הפתחים בימי חנוכה.

מלאכה – נוהגות הנשים שלא לעשות מלאכה בזמן שהנרות דולקות בביתו, והיינו חצי שעה, כדי להכיר שאסור להשתמש לאורה, ויש מי שאומר שאין להקל להם, ודווקא הנשים אסורות לפי שנעשה נס על ידיהם, ויש מקומות שגם האנשים מחמירים בזה, ובמקום שנוהגות איסור מלאכה כל היום יש למחות בידם, כי הבטלה עבירה היא ומביאה לידי שעמום.

סעודות – השו"ע כתב שרובי הסעודות הם סעודות רשות, שלא קבעום למשתה ושמחה אלא להלל ולהודות (מפני שלא היתה הגזירה על הגופים, ואם היו מקיימים גזירותיהם על הדת לא היו מבקשים יותר, אבל בפורים שהגזירה היתה על הגופים, ולא היה עוזר להם להמיר דתם, לכך קבעו להלל ולשבח גם במשתה ושמחה). והרמ"א כתב שיש קצת מצוה ברובי הסעודות, משום שבכ"ה כסלו היתה חנוכה המזבח, (מפני שאז נגמרה מלאכת המשכן, והמתין הקב"ה בהקמה עד ניסן שנוולד בו יצחק, ושילם הקב"ה לכסלו בחנוכה בית חשמונאי, שבימי אנטיוכוס סימאו את ההיכל, ועשו חנוכה

הפרדה בין הנרות

נר שיש לו ב' פיות וראשי הפתילות הם בשני מקומות, אע"פ שבתוך הנר אינם מובדלות זה מזה, נחשבים כב' נרות. ומשמע מהשו"ע שזה מועיל לב' בני אדם, ומהרמ"א משמע שהנוהגים שכל אחד מדליק ומוסיף והולך, צריך שכל אחד ידליק במקום מיוחד, ולא ידליקו ב' בני אדם בנר אחד, ואפי' בלילה הראשון, ובשעת הדחק יש להתיר בלילה הראשון. ולאדם אחד מהיום השני ואילך עולה לב' נרות. אך אפשר שכל זה בנר אחד, אבל בחנוכה אחת עם ח' פיות מותר להדליק כל אחד בצד אחר, וכן נוהגים.

הדלקה בעיגול – מילא קערה שמן ושם פתילות בצידיה, או ששם את הנרות בעיגול והלהבות יכולות להתחבר יחד, אם לפני ההדלקה כפה עליה כלי שע"ז אין הפתילות מתחברות יחד, כל פתילה עולה לנר אחד, ואם הדליק ואח"כ כפה כלי, צריך לכבות ולהדליק אחרי כפית הכלי, ואם לא כפה כלי כלל אינו עולה אפי' לנר אחד, ולכן יש להדליק את הנרות זה ליד זה ולא בעיגול, ואם יש מחיצה בין נר לנר וכרוחב אצבע ביניהם מותר אפי' בלא כפית כלי, וכן מותר להדליק בפמוטות העשויות קנים קנים חלולים היוצאים בעיגול, אם מחיצת כל קנה מפסיקה בינו לחבירו, והם מובדלים אצבע זה מזה, וכן הדין כשמדביקים נרות שעוה בכותל, ומ"מ אין זה הידור לנר חנוכה. וטוב שלא להדליק בנרות שאחד נכנס ואחד יוצא, כדי שלא יבוא להדליק בעיגול. וכשמדביקים את הנרות יזהרו שלא להדביק אפי' שתיים יחד, ואפי' בנרות שבת ויו"ט אין לעשות כך אם הם מתחממות ונפולות, אבל בלאו הכי מצוה לעשות נרות שבת ויו"ט כרוכים.

מקום ההדלקה

יניח את הנר על פתח ביתו לרה"ר, ואם ביתו פתוח לחצר יניחו על פתח החצר לרה"ר, ובר"ן ובא"ז כתבו כרש"י שידליק בפתח הבית לחצר, ואם הוא דר בעליה וביתו פתוח לבית, ואין לו פתח לרה"ר או לחצר, ידליק בחלון הסמוך לרה"ר, ובשעת הסכנה מניחו על שלחנו ודיו, וצריך להדליק נר נוסף להשתמש לאורו אם ירצה, להכירא שהדליק את השאר לשם מצוה, ודווקא במניחה על שלחנו ולא במניחה סמוך לדלת, אמנם המנהג שבכל נר חנוכה המודלק בתוך הבית מדליקים נר נוסף, אפי' אם אינו צריך לתשמיש, כדי שלא יאמרו לצורכו הדליקה, ומי שאין לו אלא נר אחד ידליק ללא שמש ויברך עליו, ויזהר לכתחילה שלא ישתמש לפניה. ואם יש מדורה א"צ להדליק שמש, אא"כ הוא אדם חשוב שאין דרכו להשתמש לאור המדורה.

ניתן להשיג את גליונות תמצית (דף היומי, משנה ברורה, ספרי מוסר, חפץ חיים ואהבת חסד) ואת מבחני "לדעת" (דף היומי, חפץ חיים, ואהבת חסד) בלמעלה ממאה נקודות הפצה ברחבי הארץ.

כמו כן ניתן לקבל במייל 7692282@gmail.com. וכן ניתן לקבל במייל סיכומים על הש"ס ומ"ב וכו'.

לפרטים - 0527692282

סימן תרע"א

צריך להזהר מאד בהדלקת נר חנוכה, ומה שאמרו בגמרא הרגיל בנר הוין לו בנים תלמידי חכמים, זה מדבר על נרות שבת וחנוכה.

הדלקת נרות שבת וחנוכה זה סגולה לבנים ת"ח. עני המתפרנס מן הצדקה צריכים הגבאים לתת לו נר אחד לכל לילה, דהיינו נר איש וביתו, ואם לא נתנו לו יחזר על הפתחים או ימכור כסותו או ישכיר עצמו, ואינו מחויב בזה אלא בשביל נר אחד בשמן בכל לילה.

כמה נרות ידליק

מנין הנרות – מדינא מספיק נר אחד לכל לילה, ואם אין ידו משגת ליותר יצא, ומי שידו משגת ליותר, המהדרים מוסיפים כל יום עוד נר עד שבליילה האחרון מדליקים שמונה.

כמה אנשים מדליקים בבית אחד – אם בני הבית רבים, לשיטת השו"ע רק בעה"ב ידליק וכולם נגזרים אחריו, כדי שיהיה היכר לתוספת הנרות בכל יום, ואפי' בני הגדולים או משרתיו הם בכלל בני ביתו כיון שהם סמוכים על שולחנו בקביעות. ולשיטת הרמ"א כל אחד מבני הבית ידליק, לבד מאשתו שהיא כגופו, וכל אחד יוסיף נר אחד בכל לילה אם ידו משגת, ויזהרו לתת נרות כל אחד במקום מיוחד, כדי שיהיה היכר כמה נרות מדליקים, לא"ר היינו מיום השני והלאה, ולמ"א אף ביום הראשון ידליקו במקום מיוחד משום לא פלוג.

מי שאין לו אלא ט' נרות ידליק ביום השני שנים ובשאר הימים אחד, ואם יש לו י' נרות לא ידליק ביום השלישי אלא נר אחד.

מי שיש לו מעט שמן ישים בנר אחד שמן כשיעור והשאר יחלק לכולם, ואם יש לו שמן בצמצום ולחבירו אין כלום מוטב שידליק נר אחד ויתן גם לחבירו, אמנם אם חבירו הוא מבני ביתו מוטב שיהיה הוא מהמהדרים.

אם השמן ביוקר מוטב להדליק בנרות שעוה ולהיות מוסיף והולך מאשר להדליק נר אחד בכל לילה, ודעת הבנין עולם שבליילה הראשון ידליק בשמן זית.

גובה ההדלקה - לא ידליק בפחות מגובה ג' טפחים, ובדיעבד יצא אף בפחות מג"ט. ומצוה להניחו מתחת י' טפחים, וכתב הא"ר שהיום שהורגלו להדליק בפנים אין בזה קפידא, אכן מהטור משמע שגם היום יש להקפיד בזה, וכן נוהגים המדקדקים. והמדליק בחלון ידליק שם אפי' אם הוא גבוה יותר מיי"ט מקרקעית העליה וזה עדיף מלהניח בטפח הסמוך לפתח אם אין שם הכר לבני רה"ר, ואם יש לו חלון פחות מיי"ט ידליק בו, ובנרות בית הכנסת המנהג שהמנורה במקום גבוה. ואין להדליק מעל כ' אמה, בין במדליק בבית בין במדליק בחוץ, דלא שלטא ביה עינא, ואפי' בדיעבד לא יצא, וצריך לחזור ולברך, ועיין פמ"ג, ואם הנרות ארוכים והלהב מעל כ' פסולה, ואם הדליק למעלה מכ' והוריד את הנרות ללמטה מכ' ג"כ לא יצא יד"ח, (ואם שני המקומות מתחת כ' יצא).

מקום ההדלקה בפתח - צריך להדליק בטפח הסמוך לפתח ולא רחוק יותר, בין בפתח הבית ובין בפתח החצר. וידליק לכתחילה בצד שמאל כדי שתהיה מזוזה מימין ונר חנוכה משמאל, ואם אין מזוזה ידליק בימין. ואם מדליק בחלל הפתח יניחו בחצי השמאלי, ולהט"ז ראוי להדליק בקצה הצד השמאלי ליד הכותל, ואין בזה נ"מ לאיזה צד הדלת נפתחת. וכתב הרמ"א שלדידן שמדליקים בפנים אין לחוש אם לא מדליק בטפח הסמוך לפתח, ומ"מ המנהג הנכון להקפיד בזה גם בזמננו ואין לשנות, ואם יש לו חלון הפונה לרה"ר עדיף שידליק שם משום פרסומי ניסא, אא"כ שכיח הזיקא, או שהחלון למעלה מכ', שאז עדיף שידליק בפתח. ואם בני הבית רבים, עדיף שכל אחד ידליק במקום אחר שיהיה הכר כמה נרות מדליקים, ולא ידליקו כולם בטפח הסמוך לפתח, אך לא ידליקו במקום שמדליקים כל השנה.

הדלקה מפני החשד - חצר או בית שיש להם ב' פתחים אחת בצפון ואחת במזרח, צריך להדליק בשניהם מפני החשד, אפי' אם אין בחצר זו עוד דיירים, אך לא יברך אלא באחד מהם. ואם שני הפתחים הם באותה רוח מספיק שידליק באחד, אא"כ הם של שני בתים או שהבית חלוק מתוכו, שאז צריך להדליק בשניהם מפני שיחשדו שגרים שם שני בני אדם, ויש מקילים בששניהם שייכים לאדם אחד. וכתב הרמ"א שבזמן הזה שמדליקים בפנים ואין הכר לבני רה"ר כלל, אין חוששים לחשד. (סעיף ח').

הדלקה בבית הכנסת ובבית המדרש

נהגו להדליק נרות חנוכה גם בבית הכנסת ובבית המדרש משום פרסומי ניסא, ומברכים על ההדלקה, כמו שמברכים על הלל בר"ח שאינו אלא מנחה.

מקום ההדלקה בצד דרום או בשלחן העומד בצד דרום, אפי' בזמן הגמ' שהיו מדליקים בפתח, זכר למנורה, ויסדר הנרות ממזרח למערב, ויעמוד כשאחוריו לדרום ופניו לצפון, ויתחיל בימינו שהוא הנר הסמוך לארון הקודש, והנוהגים לסדר הנרות מצפון לדרום אין למחות בידם, דיש להם על מה לסמוך, וכל אחד יעשה כמנהגו.

אם חוזר ומדליק ומברך בביתו - מי שהדליק בבית הכנסת חוזר ומדליק בביתו, ואפי' בירך בבית הכנסת חוזר ומברך בביתו, וביום הראשון לא יחזור ויברך שהחיינו, אא"כ מדליק להוציא את אשתו ובני ביתו, ובהגהות הגאון ר' ברוך פרנקל מסתפק אם אורח שהדליק בבית הכנסת חוזר ומברך בבית.

זמן ההדלקה בבית הכנסת הוא בין מנחה למעריב, אפי' הנוהגים להדליק בבית בצה"כ, ובערב שבת לרמ"א ידליקו לפני מנחה, ולרש"ל בין מנחה למעריב, בשעה שהציבור מתחיל להתקבץ ויש פרסומי ניסא, אך אם יש חשש שעד שיבואו יתקדש היום לא ימתינו וידליקו ויברכו אפי' לפני מנחה, ויהיה פרסומי ניסא כשיבואו אח"כ.

ברכה בבית הכנסת כשאין מנין - דעת המ"א שגם בחול כשאין מנין יכול לברך. ודעת המור וקציעה שצריך שיהיו עשרה בשעת הברכה משום פרסומי ניסא, ואם השעה דחוקה ידליק בלי ברכה, ודעת הבה"ל שהפרסומי ניסא לא תלוי בעשרה, ושמשמעות הפוסקים שאפשר להדליק ולברך בלי עשרה, ומסקנת הבה"ל שהמדליק בברכה יש לו על מי לסמוך, ואם יכול להשיג מנין בקלות מה טוב.

טוב שהש"ץ ידליק את כל הנרות, ואם רוצים למהר להתפלל יכול השמש להדליק את שאר הנרות והש"צ יתפלל, וכן בביתו אם מזדמן לו דבר נחוץ יכול אחר לסיים את ההדלקה.

אבל בחנוכה - אבל ביי"ב חודש על אביו ואמו, או שלושים על שאר קרובים, שמתפלל לפני העמוד בערב חנוכה, ידליק אחר את הנרות משום ברכת שהחיינו שניכר שזה שמחה לציבור, (אבל בביתו יכול לברך שהחיינו), ובשאר הימים יכול להדליק בבית הכנסת, ומתפלל בחנוכה מנחה ומעריב (ובט"ו באב וט"ו בשבט ול"ג בעומר מתפלל גם שחרית, ובחוה"מ פעמים מנעתי מאבל להתפלל מנחה ומעריב).

סימן תרע"ב

זמן הדלקת נר חנוכה

איתא בגמרא (שבת כ"א:): תניא מצוהה משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק. ובסימן זה יבואר לאיזה שקיעה הכונה, ומהו זמן שתכלה רגל מן השוק, ומתי אפשר להדליק בדיעבד לפני או אחרי הזמן.

לדעת השו"ע מדליקים בסוף השקיעה, והיינו בזמן צאת הכוכבים, לא מאחרים ולא מקדימים, ובערב שבת מקדימים. וכתב המ"ב שמי שמתפלל מעריב בזמן צה"כ, נכון שידליק קודם מעריב, ויטיל בה שמן שתדלק חצי שעה אחרי צה"כ, שהרי הטור סובר שאפשר להקדים עד קרוב לחצי שעה, ולרמב"ם שצריך להדליק בשקיעה הרי אם מדליק חצי שעה או מעט יותר אח"כ לא יצא, ואף המקילים להדליק אח"כ אינו אלא מטעם ספק, ואם לא הדליק מקודם והגיע זמן מעריב, יקדים להתפלל מעריב. והנוהגים להדליק בצה"כ נכון שיכינו את השמן בתוך הנרות לפני מעריב, דאם יכינו אחרי מעריב יש לחוש שיעבור עיקר זמן ההדלקה שהוא חצי שעה. וכתב הבה"ל שמה שהזכיר השו"ע שאין מקדימים הוא צ"ע מכמה שאלות, דדווקא קודם השקיעה אינו ניכר הפרסומי ניסא, אבל לא כשמדליק רבע שעה או חצי שעה לפני צה"כ, ובערב שבת הרי חייב להדליק לפחות עשרים וחמש דקות לפני צה"כ. **אבל דעת הרבה ראשונים** שצריך להדליק בתחילת השקיעה השניה, שזה בערך רבע שעה לפני צאת הכוכבים. וי"א שמדליקים בזמן שהשמש נכסית מעייניו.

הדלקה מפלג המנחה - אם אין לו פנאי להדליק בזמנה, י"א (והכי נקטינן. פרי"ח). שיכול להדליק מפלג המנחה ולמעלה, והיינו שעה ורבע לפני צא"כ (לפי שעות זמניות), ויכול לברך כשמדליק, ויתן בה שמן עד שתכלה רגל מן השוק, ולכמה פוסקים היינו חצי שעה אחרי צה"כ, ואסור להשתמש לאורה כל אותו הזמן, ואם כבתה בחול לפני צה"כ צריך לחזור ולהדליק אבל לא יברך. ואם נתן בה שמן רק לחצי שעה יוסיף עוד שמן וידליק אך לא יחזור ויברך. ואם הדליק לפני פלג המנחה צריך לכבותה ולחזור ולהדליק.

אם לא הדליק בשקיעה בין במזיד בין בשוגג, מדליק עד שתכלה רגל מן השוק, שזה בערך חצי שעה, שאז יש עוברים ושבים ויש פרסומי ניסא, וצריך לתת בה שמן שתדלק עד זמן זה, וכל זה לכתחילה, אבל אם עבר הזמן ולא הדליק, מדליק עד עלות השחר, ואם בני הבית נעורים אז יברך, ואם הם ישנים נכון שיקצם כדי שיוכל להדליק בברכה, ודעת החמד משה שיכול לברך גם אם אין אנשים, וספק ברכות להקל, אך הרוצה לנהוג כוותיה אין למחות בידו. וכתב הרמ"א שי"א שבזמן הזה שמדליקים בפנים ואין ההכר אלא לפני ביתו, א"צ להדליק לפני שתכלה רגל מן השוק, וידליק כשבני הבית מקובצים יחד, ומי"מ טוב להזהר גם בזמן הזה, שכיון שמדליקים בפתח הבית והוא פתוח, יש הכר לעוברים ושבים.

אם לא הדליק כל הלילה אין לו תשלומין, אמנם בלילות האחרים ידליק מספר הנרות כשאר בני אדם.

כמה זמן צריכות הנרות לדלוק - המדליק בחוץ צריך לתת שמן שידלק עד שתכלה רגל מן השוק, ואם מדליק בתוך ביתו או שמדליק אחר שכלה רגל מן השוק, יתן שמן לחצי שעה, ואם נותן יותר שמן אין בזה שום מצוה, אמנם בנרות של שעוה יש הידור מצוה שיהיו ארוכות, אך לא יעשה אותם גדולות מדאי. ומי שאין לו שמן כשיעור ההדלקה ידליק בלי ברכה. ואין לקנות שעוה מעובדי עבודת גילולים.

הנאה מהשמן אחרי זמן ההדלקה - אם נתן שמן יותר מהשיעור הנצרך להדלקה, יכול לכבות, וכן מותר אז להשתמש לאורה ומן השמן, אך טוב להתנות שאינו מקצה את השמן יותר משיעור הנצרך להדלקה, די"א שבסתמא הכל הוקצה להדלקה, ויש מחמירים שבעוד הנרות דולקות לא ישתמש לאורם, מפני שהרואה לא ידע שעבר זמן ההדלקה, ולדבריהם אפי' תנאי לא מועיל לזה, וכן אין לטלטל הנרות בעוד שהם דולקים אפי' יותר מחצי שעה.

מי שהדליק נר אחד בלילה השני, ידליק אח"כ עוד נר ולא יברך, והפמ"ג מצדד שאפי' אם מתחילה לא היה כוונתו להדליק אלא נר אחד לא יברך על הנר השני.

כשיגיע זמן ההדלקה אסור אפי' ללמוד, וכ"ש אכילה ושאר דברים, ואם התחיל פוסק, ויש להחמיר אפי' חצי שעה קודם, ולפי הסוברים שמדליקים אחרי השקיעה, ממילא חצי שעה קודם צריך להחמיר בכל הדברים, אך לענין לימוד נראה שאין להחמיר.

סימן תרע"ג

אלו שמנים ופתילות כשרים לנר חנוכה

שמנים ופתילות שאינם דולקים היטב ויש חשש שיכבו אסרו חכמים להדליק בהם בשבת, שמא יטה את השמן אל הפתילה ויתחייב משום מבעיר. ולהלן יבואר מה הדין בזה בחנוכה או בשבת חנוכה, וכן יבוארו איזה שמנים פסולים לנר חנוכה, ומה ראוי להדליק למצוה מן המובחר.

כל השמנים והפתילות כשרים לנר חנוכה, אף שמנים גרועים שאינם נמשכים היטב אחר הפתילה, ואף פתילות גרועים שאין האש דולקת בהם היטב, ואף שבשבת אין מדליקים בהם בחנוכה אין לחוש, דקיימא לן כבתה אין זקוק לה, דכיון שהדליק נעשה זכר לנס ונגמרה המצוה.

אפילו בליל שבת חנוכה מותר להדליק בכל השמנים והפתילות, כיון שאסור להשתמש בנר חנוכה, וכן הדין בנרות שהמהדרים מוסיפים נר בכל לילה, אמנם אם נתן בנר יותר משיעור המצוה,

אסור להדליק בשבת בשמנים ופתילות שאסור להדליק בהם בשבת, מפני שיש לחוש שיטה את הנר לאחר שיעור ההדלקה שמותר אז להנות מהנר, וכן אין להדליק בשבת את השמש בשמנים ופתילות שאין מדליקים בהם בשבת, כיון שמותר לעשות איזה תשמיש כנגד השמש.

מצוה מן המובחר להדליק בשמן זית, ואם אין שמן זית מצוי מצוה להדליק בשמנים שאורם זך ונקי, וכתב הרמ"א שנוהגים במדינות אלו להדליק בנר של שעוה, כי אורו צלול כמו שמן, וכתב המ"ב דמ"מ מצוה יותר בשל שמן, מפני שעל ידי השמן נעשה הנס. ודעת מהר"ל מפראג שלא להדליק כלל בנר שעוה וחבל אלא דווקא בשמן, מפני שהנס נעשה בשמן, אבל אין נוהגים כוותיה. ומצוה מן המובחר לקחת לפתילה צמר גפן או חוטי פשתן.

שומן או חֵלֶב שנאסרו ע"י תערובת חֵלֶב אין להדליק בהם, וגם אין לבטלם בשישים כדי להדליק בהם.

שמן גזול צריך עיון אם הוא כשר לנר חנוכה.

אם נמצא עכבר בשמן, אסור להדליק בו נר חנוכה מפני שהוא מאוס.

הנוהגים להדליק בכל יום נר נוסף צריך שיהיה הנר הנוסף דומה לנר העיקרי. כ"כ הישועות יעקב. וכתב בבאר היטב בשם השבות יעקב שבמקום שהשמן זית בויקר ושאר השמנים בזול, ידליק נר אחד בשמן זית, ושאר הנרות בשאר השמנים, ואפשר שגם הישועות יעקב מודה בזה, כיון שבשמנים לא ניכר ההבדל. ושנים המדליקים באותו בית יכול אחד להדליק נר של שמן והשני נר של שעוה.

איסור שימוש בנרות חנוכה

נר חנוכה אסור להנות מאורו, כדי שיהיה ניכר שהוא נר מצוה לפרסם הנס, ועוד כיון שהנס נעשה במנורה עשאוה כמנורה שאין משתמשים בה כלל. ולהלן יבואר איזה שימוש אסור לעשות לאור הנר, ומה הדין כאשר הניח נר של חול יחד עם נרות חנוכה.

אסור להשתמש בנר חנוכה בין בשבת בין בחול, ואפילו לבדוק או לספור מעות שהוא תשמיש עראי אסור אפילו אם אין ידיו סמוכות לנר, ואפילו תשמיש של קדושה כגון ללמוד תורה או לאכול סעודת שבת אסור, ומדברי הט"ז מוכח שלדעה זו אפילו בדרך עראי אסור, ובהנ"ל דן בדבריו, וכתב דאפשר שתשמישי קדושה בדרך עראי לכו"ע אין להחמיר, ואפילו ללמוד בדרך קבע אפשר שאין להחמיר לאחר חצי שעה, ויותר טוב שאם הוא חול ואין לו נר אחר ללמוד לפניו שיכבה הנר לאחר זמן ההדלקה ויחזור וידליקו, וגם בנר של בית הכנסת אין להשתמש אף תשמישי קדושה בתוך חצי שעה, אבל אם אינו משתמש בנר מותר לשבת בביתו בשעה שהנרות דולקות אפילו אם לא הדליק שמש, והשע"ת מביא מהפר"ח שמותר ללכת לאור נר חנוכה שלא יכשל, דאינו מחויב לעצום עיניו, דלא מיקרי תשמיש. ויש מי שמתיר בתשמיש של קדושה, לדעת הט"ז דווקא בדרך עראי, ולא"ר והחמד מושה מותר לדעה זו אף בדרך קבע.

הדלקת נר נוסף - כתב השו"ע שנהגו להדליק נר נוסף מלבד הנר שמניחים על השלחן, כדי שאם ישתמש לאורה יהיה זה לאור הנר הנוסף שהודלק אחרון, דכיון שמדליקים בפנים שמא ישתמשו בנר חנוכה בלי לשים לב, ויניחנו רחוק קצת משאר הנרות כדי שיהיה היכר כמה נרות מדליקים, וכדי שאם יבוא להשתמש יהיה היכר שמשתמש רק לאורו.

וכתב הרמ"א כתב שבמדינות אלו לא נהגו להוסיף נר אלא **להניח ליד הנרות את השמש** שבו מדליקים את הנרות, וזה יותר טוב כיון שעיי"ז ניכר שאינו ממנין הנרות, ואפילו רבים המדליקים כל

אחד ידליק שמש כיון שכל אחד מניח נרותיו במקום מיוחד, אפילו אם יש נר על השלחן, ונחלקו הפוסקים אם ככהאי גוונא מותר להשתמש כנגד כל הנרות יחד, או שרק כנגד השמש מותר, ודבר הצריך עיון גדול שהשמש לא מספיק לזה אסור לכו"ע. ויש לעשות את השמש ארוך יותר משאר הנרות, או שיניחנו גבוה יותר משאר הנרות, כדי שאם בא להשתמש יהיה עיקר תשמישו ממנו. וטוב שמלבד השמש יניח נר על השלחן. וכתב המ"א שלכתחילה אין להשתמש ליד הנרות אף שמדליק נר נוסף או שהניח שם את השמש, מפני שהרואה יאמר שאת כולם הוא הדליק לצורכו, אלא ישתמש לאור הנר הנוסף או לאור השמש כשהוא בפני עצמו.

אם נתערב נר חנוכה בנרות אחרים לאחר שהודלק וכבה בתוך זמן שיעורו, שכבר נאסר בהנאה, (דלפני ההדלקה הנר לא נאסר, דהזמנה לנר חנוכה לאו מילתא), דעת הרמ"א (כהתרומת הדשן) שאסור ליטול נר מהתערובת ולהדליקו ולהשתמש בו לאורו, אפילו אם יש אלף נרות אחרים, דדבר שבמנין אפילו באלף אינו בטל, וכן אם הנרות מהתערובת דולקים אסור ליטול מהם נר אחד להשתמש בו לאורו, אלא ידליק מהתערובת מספר נרות גדול יותר מהנרות האסורים, ואז מותר להשתמש אצלם אף לדעת המ"א דס"ל שבעלמא כשיש שמש מותר להשתמש דווקא בנר הנוסף או בשמש כשהוא בפני עצמו. וי"א שגם באופן זה אסור להשתמש כיון שהוא משתמש בכל הנרות, (ורק שמש שהוא מוגבה משאר הנרות מתיר להשתמש שם דאז עיקר תשמישו הוא בשמש), ובגר"א ובמור וקציעה משמע שיש להחמיר בזה. ודעת רש"ל שהנר האסור בהנאה בטל בשתי נרות מותרים, כיון שהנרות נמכרים במשקל, ואף שמדליקים אותם במנין זה רק בגלל המצוה ולא חשיב דבר שבמנין, והמ"א הביא דעת הרש"ל ולא הכריע לדינא, ומשמע שבמקום הפסד מרובה אפשר שיש להקל. וכתב הט"ז שאפילו לרמ"א אחרי חנוכה הוא בטל ברוב, ורק בחנוכה שהוא חשוב מפני שהוא ראוי להדלקה אינו בטל, והיינו כשנשאר בו שיעור שיכול להדליק בו ביום אחר, דבלאו הכי בטל חשיבותו גם בתוך חנוכה.

אם צריך להדליק נר חנוכה שכבה - הדלקה עושה מצוה לפיכך אם כבתה אין זקוק לה אפילו אם כבו כל הנרות, מפני שכבר קיים את המצוה. וכתב הרמ"א שאם רוצה לחזור ולהדליק אין לברך, והמ"ב מביא שהאחרונים כתבו שראוי לחזור ולהדליק בכל ענין אפילו בכבה בשוגג, ואף בכיבה במזיד שודאי חייב לחזור ולהדליק, מ"מ לא יברך. ואם הדליק במקום שיש רוח וכבתה, אף בשאר הימים צריך לחזור ולהדליק במקום שאין רוח, דהוי כאילו לא נתן בה שמן כשיעור, ומ"מ לא יברך עליה. ונראה שצריך שבשעת ההדלקה ידלקו נרות לפי מספר הימים, ואם כבה אחד לפני שסיים להדליק את כולם צריך לחזור ולהדליק מה שכבה. ואם רואה שהאש לא נאחזת היטב בפתילה ובודאי יכבה במהרה, צריך מדינא לחזור להדליק. ואם הדליק כראוי בערב שבת וכבתה קודם כניסת השבת, דעת השו"ע שא"צ לחזור ולהדליק, והט"ז סובר שבערב שבת צריך לחזור ולהדליק בלי ברכה, וכתב המ"ב שראוי לחזור ולהדליק, ואם הוא כבר קיבל שבת מותר לומר לחבירו שעדיין לא קיבל שבת לחזור ולהדליק.

מצוה מן המובחר לקנות שעוה לנר חנוכה ממה שנטף מהנרות בבית הכנסת, דהואיל ואיתעביד בהו חדא מצוה ליתעביד בהו מצוה אחריתא.

אם צריך להחליף את הנר או הפתילות כל יום - נר של חרס שהדליק בו לילה אחד נעשה ישן ואין

מדליקים בו בלילה אחר, ואם יש לו רק נר ישן יסיקו באור בכל לילה, ונר של מתכת או זכוכית או חרס מצופה אין צריך חדש. ואת הפתילות א"צ להחליף כל יום, דאדרבה הם נוחים יותר להדליק כשהם דלקו כבר.

טוב שכל אחד יטריח לעשות לו מנורה יפה לפי כוחו, וכן יעשה נרות יפים.

סימן תרע"ד

הדלקת נרות אחרים מנר חנוכה

נתבאר בסימן הקודם שנר חנוכה אסור להשתמש בו לתשמיש אחר, ובסימן זה יבואר באיזה אופן מותר להדליק ממנו נר אחר של חנוכה או של שאר מצוות.

כתב השו"ע שמותר להדליק נר חנוכה מנר חנוכה, והיינו מיום שני ואילך שמדליקים יותר מנר אחד, או כששני אנשים מדליקים בבית אחד, ודווקא בלא אמצעי, אבל אסור להדליק סתם נר כדי להדליק בו נר אחר של חנוכה, אפילו אם הנר שמדליק בו הוא השמש. ויש מתירים אפילו ע"י אמצעי, אא"כ יש לחוש שיכבה הנר של חול לפני שידליק ממנו נר חנוכה. וכתב הרמ"א שנהגו להחמיר בנרות חנוכה שלא להדליק מנר לנר, דעיקר המצוה היא נר אחד, אבל בשאר נרות של מצוה כגון של שבת או של בית הכנסת מדליקים מנר לנר וכתב הפמ"ג שאם שני בעלי בתים דרים בבית אחד ששניהם צריכים מדינא להדליק נר חנוכה, מותר להדליק מנר לנר גם לרמ"א, אמנם הדלקה ע"י אמצעי אינו כדאי אפילו בשאר נרות של מצוה.

אף שמבואר בסימן תרע"ה שצריך להניח נרות חנוכה במקומם לפני ההדלקה, ולא להדליקם ואח"כ להניחם במקומם, מ"מ לדעת הט"ז שעל זמן מועט אין להקפיד, א"כ אפשר לקחת את הנר ולהדליקו מנר אחר (באופנים המותרים). ולשארי אחרונים הסוברים שיש להקפיד גם על זמן מועט, מיירי ששני הנרות קבועות במקומם ויש להם פתילות ארוכות שמגיעות לנר השני בלי להסירם ממקומם, ומסתבר שאע"פ שהוא מושך את הנר שרוצה להדליק מותר, כל שאינו מסיר את הפתילה לגמרי מהנר. והא"ר כתב דמיירי שמטלטל את הנר הדולק לנר השני, והפמ"ג מפקפק בזה שהרי אין לטלטל נר חנוכה ממקומו, וכתב השעה"צ שהא"ר סובר שכיון שטעם האיסור הוא שיאמרו שהוא מטלטלו לצורכו, א"כ כשרואים שהוא מטלטלו לצורך הדלקת נר אחר מותר.

לאחר שעבר זמן המצוה הנרות מותרים בהנאה ומותר להדליק מהם, אמנם לדעת הסוברים בסימן תרע"ב שגם אחרי זמן המצוה אסור להשתמש לאור הנרות, ה"ה שאין להדליק מהם נר של חול, אמנם בהדלקת נר של מצוה אין להחמיר אחרי שעבר זמן המצוה.

אם כבה אחד מהנרות אין להדליקו מנר אחר, אפילו אם כבה בתוך שיעור זמן ההדלקה, דמעיקר הדין אין צריך להדליקו, דכבתה אין זקוק לה, וכ"ש שאין להדליק את השמש משאר הנרות, אמנם בבית הכנסת אין חילוק בין השמש לשאר נרות, ולכן יש לגעור באו שמדליקים מהשמש שבבית הכנסת, חוץ ממוצאי שבת כדי להאיר את המבואות האפלים וללכת לביתו.

יש אומרים שנר של בית הכנסת ושל שבת ושל חנוכה ושל תלמוד תורה ושל חולה הצריך נר כולם נר של מצוה ומותר להדליק זה מזה. וכתב הגר"א שלדעה ראשונה בסימן תרע"ג שאסור להשתמש

בנר חנוכה אפילו לתשמיש של קדושה, אסור להדליק נרות של מצוה אחרת מנר חנוכה, ולדבריו גם נר של שבת ונר של בית הכנסת וכדומה אין להדליק אחד מחבירו.

סימן תרע"ה

הדלקה עושה מצוה

הגמרא (שבת כ"ב:) מסתפקת אם עיקר מצות נר חנוכה זו ההדלקה או ההנחה, ונ"מ בנר שדלק מאתמול אם מספיק לכבותו ולהדליקו, או שצריך גם להגביהו ולהניחו, וכן נ"מ מה הדין אם חרש שוטה וקטן הדליקו, ומסקנת הגמרא שהדלקה עושה מצוה, ובסימן זה יבוארו הנ"מ בזה למעשה.

הדלקה עושה מצוה ולא הנחה, שהרי מברכים אשר קדשנו במצוותיו וציוונו להדליק וכו' (ולפ"ז ה"ה בשבת ויו"ט), ולכן אם הנר היה מונח מכובה במקום ההדלקה שלא לשם מצות נר חנוכה, מספיק שידליקנו, וא"צ להסירו ולהניחו לשם מצות נר חנוכה, וכן נר שכבר היה דולק מאתמול לשם נר חנוכה של אתמול, מכבה אותו וחוזר ומדליקו לשם מצוה (דכל יום זו מצוה בפני עצמה), וא"צ להגביהו ולחזור ולהניחו לשם מצוה.

צריך להדליק את הנר במקום הנחתו, שאם הדליק בתוך הבית והוציאו לפתח ביתו מבחוץ לא יצא, מפני שהרואה אומר שהדליקו לצורכו, ואף בזמננו שמקילים להדליק בתוך הבית מ"מ צריך להדליק את הנר במקום שיניחנו לבסוף, ואם לא עשה כך לא יצא, ואפילו אם הדליקו בחוץ והכניסו לפנים לא יצא.

הזזת הנרות בתוך מקום ההדלקה- כתבו הפוסקים שיש להזהר שלא לטלטל את הנרות עד אחר חצי שעה של שיעור ההדלקה אפילו אם חוזר ומניחם באותו מקום, ויש מהאחרונים שמקילים בזה, וכתב הפמ"ג שלכתחילה ודאי יש להזהר בזה, ואפילו בנרות חנוכה שמדליקים בבית הכנסת יש להזהר לכתחילה שלא לטלטלם ממקומם עד שיעור חצי שעה.

המדליק נרות חנוכה במקומם ואוחזם שם בידו, לדעת השו"ע לא יצא, והט"ז כתב שאם אוחזם קצת זמן ואח"כ מניחם יצא, אבל כמה אחרונים מפקפקים בזה ודעתם שאין להדליק עד שיהיו הנרות מונחים במקומם.

י"א שכיון שהדלקה עושה מצוה יש **לתת קודם ההדלקה שיעור שמן הנצרך** לכל זמן ההדלקה, אבל אם בירך והדליק ואח"כ הוסיף בה שמן עד כדי שיעור ההדלקה לא יצא, וצריך לכבותה ולתת בה שמן כשיעור ולחזור ולהדליק בלי ברכה.

מי חייב בהדלקה

הדלקת נר חנוכה ע"י אשה- אשה חייבת בהדלקת נר חנוכה מפני שהנס נעשה גם להם, וגם התשועה נעשית ע"י אשה, ואשה יכולה להוציא איש אם הוא עומד שם בשעת ההדלקה ושומע את הברכה, ובדיעבד אם לא ענה אמן על הברכה יצא ידי חובה, אבל אמרו חכמים תבוא מארה לאדם שאשתו ובניו מברכים לו. וכן איש מברך לאשה והיא יוצאת ידי חובה אם היא עומדת שם ושומעת את הברכה, אבל לא בענין אחר. ולדידן שכל אחד מדליק בפני עצמו, מ"מ אשה אינה צריכה להדליק, מפני שהיא טפילה לאנשים, וכ"כ הרש"ל והא"ר שאשתו כגופו דמי ואינה צריכה להדליק, ואם היא רוצה להדליק יכולה לברך כשאר מצוות עשה שהזמן גרמא, ואם האיש

לא בבית תדליק האשה בברכה ויכולה להדליק בעד כל בני ביתה, ולא ידליק קטן.

חרש שוטה וקטן שהדליקו לא עשו כלום, אע"פ שההנחה היתה ע"י גדול, ואע"פ שגדול עומד על גביהם. וי"א שבקטן שהגיע לחינוך מותר, ואין לסמוך על דעה זו למעשה. וכתב הרמ"א דמ"מ לדידן שכל אחד מבני הבית מדליק גם קטן שהגיע לחינוך צריך להדליק בשביל עצמו. ומ"מ די שידליק נר אחד בכל לילה. והמ"א מביא מהשלטי גיבורים שקטן לא צריך להדליק כשכבר הדליקו באותו בית, ואינו חייב אלא כשיש לו בית בפני עצמו.

סומא שנמצא בבית שאחרים מדליקים בו, עדיף שישתתף עימם בפריטי ויברכו עליו ולא ידליק בעצמו, וכן אם יש לו אשה אשתו מדליקה עליו, ואם הוא לבד בבית ידליק בעצמו ע"י סיוע של אחר, ולא יברך, ואינו יכול להוציא אחרים.

גר יכול לומר בברכה שעשה ניסים לאבותיו.

סימן תרע"ו

מנין הברכות- המדליק בלילה הראשון מברך ג' ברכות, להדליק נר חנוכה, שעשה ניסים, ושהחיינו, ובשאר הלילות לא מברכים שהחיינו.

מתי מברכים- מברכים את כל הברכות בכל הלילות לפני תחילת ההדלקה. ואם נזכר אחרי שהדליק חלק מהנרות יכול לברך את כל הברכות, ואם נזכר אחרי שהדליק את כל הנרות יברך רק שעשה ניסים ושהחיינו. ואם לא בירך שהחיינו בלילה הראשון יברך בלילה השני, או בשאר הלילות כשיזכר, ואם נזכר אחרי ההדלקה אינו מברך באותו לילה, ואם זה הלילה השמיני ועדיין לא בירך, שאם לא יברך יתבטל לגמרי מברכת שהחיינו, אפשר שיכול לברך שהחיינו על הזמן אף שכבר הדליק מקודם, וצ"ע.

נוסח הברכות- בשו"ע כתב שיאמר להדליק נר חנוכה, ובגמרא וכל הפוסקים הנוסח להדליק נר של חנוכה, והמהרש"ל כתב שיאמר שלחננוכה במילה אחת, והעולם אין נוהגים להקפיד בזה. יאמר בזמן הזה ולא בזמן הזה. והגיענו לזמן הזה ה'! בחיריק ולא בפתח.

ברכת הרואה- מי שלא מדליק בביתו, מברך את כל הברכות כשרואה נר חנוכה דלוק (ביום הראשון ג' ברכות ובשאר הימים ב' ברכות, כמו המדליק בעצמו). אמנם אם הוא עתיד להדליק בביתו בהמשך הלילה לא יברך על הראיה אלא כשידליק. ואם מדליקים עליו בביתו, לדעת השו"ע לא יברך על הראיה, ויש סוברים שכיון שהוא לא מדליק וגם אינו משתתף בפריטי צריך לברך, ולמעשה אין כדאי לברך באופן זה, דספק ברכות להקל, אבל המשתתף בפריטי ושומע הברכה (אפילו לא ראה אז את הנרות) לכו"ע אינו מחויב לברך אח"כ על הראיה, דשומע כעונה. והמברך שהחיינו על הראיה אינו חוזר ומברך למחרת כשמדליק בעצמו, ולמבואר בשו"ע שאם אשתו הדליקה חשיב כמדליק בעצמו, א"כ אם היא בירכה שהחיינו הוא אינו מברך.

אמירת הנרות הללו- אחרי שהדליק את הנר הראשון (שהוא עיקר המצוה) אומר הנרות הללו אנו מדליקים על התשועות וכו', ויגמור את ההדלקות בזמן האמירה, ומי שנוהג לומר הנרות הללו אחרי סיום ההדלקה שפיר דמי. (ויש בהנרות הללו ל"ו תיבות מלבד תיבות הנרות הללו, כמנין הנרות שמדליקים בחנוכה, כלומר הנרות הללו הם ל"ו, ויאמר הנרות הללו קודש ולא יאמר הם, כדי שלא יהיו

ל"ז תיבות. ובתיבות הנרות הללו יש ח' אותיות רמז לח' ימי חנוכה).

מאיזה נר מתחילים להדליק

יש ג' כללים בהדלקת נרות חנוכה שיש בהם נ"מ לענין מאיזה נר מתחילים להדליק: א' נר חנוכה מצוה להניחה בטפח הסמוך לפתח משמאל, אמנם יש מדליקים בתוך הבית סמוך לפתח, ויש מדליקים בחלון. ב' כל פניות שאתה פונה לא יהיו אלא דרך ימין, ונחלקו הפוסקים אם הכונה להתחיל בנר הימני ואח"כ לפנות לשמאל, או להתחיל בשמאלי כדי לפנות לימין. ג' נחלקו הפוסקים האם מתחילים להדליק את הנר הנוסף כדי להראות את תוספת הנס, או להתחיל בנר הראשון שהוא עיקר המצוה והשאר רק הידור. ולהלן יבוארו פרטי הדינים והשיטות בזה למעשה.

דעת השו"ע- [המניח נרותיו מחלל הפתח והלאה לתוך חלל הבית] יתחיל להדליק בנר היותר ימני, ובלילה השני כשמוסיף עוד נר יתחיל ויברך על הנר הנוסף (שהוא מורה על הנס, שהרי בתוספת הימים נתווסף הנס) שהוא יותר שמאלי כדי לפנות לימין, וכן בהמשך לילות החנוכה יתחיל תמיד בנר הנוסף ואח"כ יפנה לימין. ואין חילוק בין המניח נרותיו מימין הפתח למניח משמאל הפתח, תמיד יתחיל בנר הנוסף. ואם מניח נרותיו בחלון או בחלל הפתח או בבית הכנסת, הנר הראשון יהיה בצד ימין, ובכל יום יוסיף עוד נר מצד שמאל ויתחיל להדליק בנר החדש ויפנה לימין, ובשעת ההדלקה ירחיק עצמו לצד שמאל, כדי שיפגע תחילה בנר החדש ולא יצטרך להעביר על המצוות.

דעת רש"ל והגר"א שידליק תמיד תחילה את הנר הסמוך לפתח, מפני שעדיף לברך על עיקר המצוה ולא על הרשות, ומפני שעיקר המצוה היא בטפח הסמוך לפתח, ואח"כ ידליק את שאר הנרות, והיינו שאם הנרות מונחים בימין הפתח ידליק מימין לשמאל, ואם הנרות משמאל הפתח ידליק משמאל לימין. ואם מניח את הנרות בחלון או בחלל הפתח או בבית הכנסת, יברך תמיד על הנר הראשון, ונראה שיעמידנו לצד שמאל ובכל יום יתחיל בו ויפנה לצד ימין.

להלכה דעביד כמור עביד ודעביד כמור עביד. וטוב ונכון לסדר את כל הנרות בחלל הפתח כדי שכולם יהיו בטפח הסמוך לפתח, ויזהר שלא יפתח את הפתח בתוך שיעור ההדלקה של חצי שעה, כדי שהרוח לא תכבה את הנרות.

דעת הלבוש והט"ז שהמעלה של ימין היא להתחיל להדליק בימין ולפנות לשמאל, וממילא כשיש מזוזה שצריך להדליק בשמאל הכניסה, ישים את הנר הראשון ליד הפתח, ובכל יום יוסיף נר לצד הבית, ויברך על הנר הנוסף שהוא ימני ויפנה לשמאל, ואם הוא מדליק בחלל הפתח או בחלון או בבית הכנסת, ידליק בלילה הראשון את הנר הכי שמאלי, ובכל יום יוסיף נר לצד ימין ויברך על הנר החדש ויפנה לשמאל, עד שביום האחרון יתחיל להדליק בנר הכי ימני, והפמ"ג נהג כהט"ז, וכן העתיק הדרך החיים להלכה, נמצא שלהלכה יש ג' שיטות, וכל הנ"מ היא רק מה נכון לעשות לכתחילה, דבכל גוונא יצא ידי חובה.

בבית הכנסת שמבואר בסימן תרע"א שדליקים בצד דרום ומתחילים להדליק בנר המזרחי, לדעת השו"ע יעמוד כשאחוריו לדרום ופניו לצפון, ולדעת רש"ל והגר"א וכן לדעת הלבוש והט"ז יעמוד כשאחוריו לצפון ופניו לדרום.

סימן תרע"ז

דין אכסנאי וכדומה בחנוכה

איתא בגמרא (שבת כ"ג.) אמר רב ששת אכסנאי חייב בנר חנוכה. אמר רבי זירא מריש כי הוינא בי רב משתתפנא בפריטי בהדי אושפיזא, בתר דנסיבי איתתא

אמינא השתא ודאי לא צריכנא, דקא מדליק עלי בגו ביתאי. ולהלן יבוארו דיני אכסנאי, ולמי יש דין אכסנאי.

אכסנאי שאשתו מדליקה עליו בביתו, הוא יוצא ידי חובה בהדלקתה אפילו אם הוא רחוק מביתו, (ומשמע בתרומת הדשן דה"ה כשהוא לא יודע אם אשתו מדליקה, אלא שהיא או בני ביתה יודעים שהאשה צריכה להדליק מפני שהמצוה מוטלת על מי שנמצא בבית). אבל אם אינו יודע אם אשתו מדליקה עליו, או שיוודע שאין מדליקים עליו בביתו, אם יש לו נר נכון שידליק בעצמו ויברך לצאת דעת מהר"י ווייל שכתב שהיום שהמנהג להדר שכל אחד מדליק נר, יבוא לחושדו שלא הדליק, ואם אין לו נר או שאינו מדליק בעצמו, צריך לתת פרוטה לבעל הבית כדי שבעה"ב יקנה לו חלק בשמן ולכאורה היינו באחד מדרכי הקנין ולא באמירה בעלמא, וכן מהני שבעה"ב יקנה לו במתנה חלק בשמן, וא"צ לתת חצי מהוצאות הנר, (ווי"א שצריך בעה"ב להוסיף מעט שמן בשביל האכסנאי יותר משיעור חצי שעה ששם בשביל עצמו), וצריך האכסנאי לשמוע את הברכות מבעה"ב, ויזהר שיהיה לכולם שותפות בכל השמן של כל הלילות.

אפילו אכסנאי שאוכל על שלחן בעה"ב, כיון שהוא אורח ואינו אוכל שם בקביעות אינו יוצא בהדלקת בעה"ב אם לא משתתף עימו. ומשמע מהשו"ע שאפילו אכסנאי שיש לו חדר בפני עצמו יכול להשתתף עם בעה"ב או אם הוא נשוי יכול לסמוך על ההדלקה שבביתו.

אכסנאי שיש לו פתח לרה"ר בפני עצמו, צריך להדליק בפתחו מפני החשד, אפילו אם הפתח פתוח לאותו רוח שבעה"ב מדליק שם, ואע"פ שאותו בית מיוחד לו רק לשינה והוא אוכל על שלחן בעה"ב, כיון שהעולם לא יודעים שהוא לא אוכל במקום המיוחד לו, וי"א שבאופן זה אם אין מדליקים עליו בביתו צריך לברך, וי"א שלא יברך. והבה"ל מסתפק אם ההדלקה מפני החשד היא דווקא כשהבית חלוק מתוכו ויש לו חדר מיוחד שם, או גם כשאין הבית חלוק מתוכו, ויש לו זווית בבית שהוא משתמש שם ובאותו זווית יש פתח לרחוב. וכן בן האוכל אצל אביו אפילו בקביעות ויש לו מקום מיוחד לשינה הפתוח לרה"ר, צריך להדליק באותו פתח מפני החשד. ובזמן הזה שמדליקים בפנים ממש ליכא חשדא, וידליק במקום שאוכל מפני שמקום אכילתו עיקר, או שישתתף עם בעה"ב בפריטי.

י"א שבזמננו שמדליקים בתוך הבית, וגם כל אחד מדליק בפני עצמו, כל אורח צריך להדליק בעצמו, ולא מועיל להשתתף בפריטי או שאשתו מדליקה בביתו, כיון שאין הדבר ידוע לבני הבית, והמ"א מסיק שאין להחמיר בזה אלא כשיש לו חדר בפני עצמו, והמ"ב כתב שכבר הובא לעיל שאכסנאי שיש לו נר נכון שידליק בעצמו, ובסימן תרע"ו מובא שיי"א שמי שיוצא בהדלקת אנשי ביתו צריך לברך שעשה ניסים כשרואה נר חנוכה, ולכן נכון יותר להדליק בעצמו אפילו נר אחד ולא לסמוך על קולא זו.

בחור שלומד שלא בביתו דינו כאכסנאי, אמנם אם הוא סמוך על שלחן בעה"ב דינו כבני ביתו, ודעת הפר"ח שבכל גוונא הוא צריך להשתתף.

משרת כיון שהוא סמוך בקביעות על שלחן בעה"ב מדינא אינו צריך להדליק, אא"כ הוא רוצה להיות מן המהדרין.

בן הסמוך בקביעות על שלחן אביו, הרי הוא בכלל נר איש וביתו ואינו צריך להשתתף, אא"כ הוא רוצה להיות מהמהדרין שמדליקים נר לכל אחד. וי"א שגם בן צריך להשתתף.

שני בעלי בתים שדלים בחדר אחד וכל אחד אוכל משלו, כתב הפמ"ג שנחלקו הלבוש והפר"ח אם יכולים להשתתף, או שרק באורח מועיל שיתוף, והפר"ח הביא ראיה מהמגיד

משנה שכל אחד צריך להדליק, אמנם מסתימת דברי השיבלי לקט בשם רבותינו משמע שדי בשיתוף.

מי שסועד אצל חבירו באקראי ויש לו בית באותה עיר, צריך ללכת לביתו להדליק שם נר חנוכה, ואם אינו רוצה לזוז ממקום שסועד, יצוה לאשתו שתדליק עליו בביתו, ומ"מ מצוה בו יותר מבשלוחו.

מי שהולך עם אנשי ביתו לבית אביו או חמיו בקביעות לשמונת ימי החנוכה, והוא סועד וישן שם, אע"פ שביום הוא אוכל אכילת עראי בביתו אינו מדליק אלא בבי שאוכל וישן שם בלילה, שכיון שאין אנשים בביתו למי ידליק, ובפרט בזמננו שההכר הוא לבני הבית והם לא נמצאים בביתו.

קטן שהגיע לחינוך צריך להדליק. לדעת השו"ע שגם המהדרין רק אדם אחד מדליק לכל בני הבית, מיירי שיש לקטן בית בפני עצמו, ולכן הוא צריך להדליק ולברך. אבל לדידן שנוהגים שכל אחד מבני הבית מדליק, א"כ בכל גוונא הקטן צריך להדליק בפני עצמו, וכן פסק הרמ"א בסוף סימן תרע"ה, אבל דעת השלטי גיבורים והמאירי שאפילו לדידן א"צ לחנך קטן להדליק אלא רק כשיש לו בית בפני עצמו.

דעת המרדכי שגם מי שמדליקים עליו בביתו, אם הוא במקום שאין אף אחד שמדליק צריך להדליק ולברך, כי הוא חייב לראות את הנרות, וכתב הרמ"א שכך נוהגים, והמ"ב כתב שכיון שהשו"ע בסימן תרע"ו סתם שכשמדליקים בביתו א"צ לברך על הראיה שלא כדעת המרדכי, א"כ לדינא אין לברך אא"כ יאמר שאינו רוצה לצאת בהדלקת אשתו.

הרוצה להחמיר להדליק בעצמו אע"פ שמדליקים עליו בביתו והוא נמצא אצל יהודים והוא רואה נרות חנוכה, כתב הרמ"א שהוא יכול להחמיר ולהדליק בעצמו ולברך, וכן נוהגים, ובלבד שיכוון שלא לצאת בהדלקה שבביתו, וכן סתמו הרבה אחרונים. וי"א שכיון שחז"ל אמרו שהוא יוצא בהדלקת אשתו לאו כל כמיניה לומר שאינו רוצה לצאת, וידליק בלי ברכה. וכתב המ"ב שלדינא אף שודאי אין למחות ביד הנוהגים לברך, מ"מ טוב יותר להדר לשמוע את הברכות מאחר ולכוון לצאת בהם ואח"כ להדליק נרותיו, או שידליק לפני הזמן שאשתו רגילה להדליק. וכיון שעיקר זמן ההדלקה הוא עד שתכלה רגל מן השוק, לכן הנוסעים לירידים שהם נוסעים כמה שעות בלילה יזהירו את נשותיהם להדליק בבית מיד בצאת הכוכבים, והוא יסמוך על הדלקתה, ומ"מ כשיבוא לאושפיזא ידליק בלי ברכה ויהדר לשמוע הברכות מאחר ויענה אמן.

השמן שנשאר מהדלקת נרות חנוכה קודם היום השמיני, אסור בהנאה, ואם נתערב בשמן אחר ואין שישים לבטלו י"א שאין להוסיף עליו ולבטלו, ויש מתירים להוסיף בכל איסור דרבנן (יורה דעה סימן צ"ט). וביום השמיני, אם נתן מתחילה כשיעור הנצרך להדלקה ונכבה באמצע ונותר, אסור בהנאה כנ"ל, ועושה לו מדורה ושורפו, ואסור להשאירו לחנוכה הבא דחיישין לתקלה, ואפילו להניחו בכלי מאוס שאין חשש שיבוא לאוכלו אסור שמא יבוא להדליק ולהנות ממנו. ואם מתחילה נתן שמן יותר מכשיעור, מותר להשתמש בו לכתחילה, וי"א שרק אם התנה שלא יאסור אלא כשיעור מותר, ועיין בזה בסימן תרע"ב. ואם ביום השביעי נכבה הנר בתוך שיעור ההדלקה, והוסיפו על השמן ביום השמיני הרבה יותר מכשיעור והדליקו בו, לכו"ע אסור להנות ממה שנשאר, אא"כ יש שישים כנגד השמן הראשון. ואם לקח צלוחית של שמן לנר חנוכה ונשתמש בו כדי צרכו, לכו"ע הותר לא נאסר בהנאה. והשלטי גבורים מסתפק מה הדין בנתן שמן לחצי שעה ואח"כ ראה שזה יכול לדלוך יותר מחצי שעה, כגון שהפתילה דקה, האם הכל נאסר כיון שהקצהו מדעתו אף שזה בטעות, או לא.

סימן תרע"ח

דיני קדימה בנרות שבת וחנוכה ויין לקידוש והבדלה

מי שאין ידו משגת לקנות נרות גם לשבת וגם לחנוכה, נר אחד לשבת קודם לנרות חנוכה, משום שלום ביתו, (וכן נר של שבת קודם ליין לקידוש), ולמרות שראוי שיהיו שני נרות לשבת, מ"מ נרות חנוכה גם או שהם למהדרין קודמים לנר השני של שבת. וי"א שבזמן הזה שמדליקים על השלחן נר חנוכה קודם לנר שבת, ואע"פ שאסור להשתמש לאורה, הוי כשעת הסכנה שמניחו על שלחנו, ואף ששם צריך להדליק נר אחר להשתמש לאורו, היינו משום היכר שלא יאמרו לצורכו הדליקה, ובאמת גם אם אין לו נר אחר מותר אע"פ שבעל כרחו הוא משתמש על שלחנו בו, אבל רוב האחרונים הסכימו שאין לחלק בזה בין זמן הגמרא לזמננו, ומשמע שאם ידליקו לנר חנוכה יהיה אסור להשתמש לפניו.

נר חנוכה קודם ליין לקידוש והבדלה, משום פרסומי ניסא, וקידוש הרי אפשר לעשות על הפת, ועוד דמן התורה יוצא בזכירת דברים גם ללא יין, אמנם אם אין לו גם פת קנית הפת דוחה אפילו נר שבת.

סימן תרע"ט

סדר ההדלקה בערב שבת

בערב שבת מדליקים נר חנוכה (והיינו אחרי פלג המנחה שזה שעה ורבע לפני הלילה, ולא קודם, ומבשר על ההדלקה כמו בחול) ואח"כ מדליקים נר שבת, ד"א שאם ידליק נר שבת יהיה אסור במלאכה, אבל כיון שדעת רוב הפוסקים שקבלת שבת אינה תלויה בהדלקת נר שבת, אם הדליק נר שבת ולא קיבל שבת במחשבתו יכול להדליק אח"כ נר חנוכה, אמנם אשה שהמנהג שהיא מקבלת שבת בהדלקתה לא תדליק בעצמה אח"כ נר חנוכה, אלא תאמר לאחר שידליק, והוא יברך ברכת להדליק בשבילה, אבל ברכת שעשה ניסים וברכת שהחיינו ביום הראשון יכולה לברך בעצמה. כשמדליק בערב שבת צריך לתת שיהיה בנר כשיעור שידלק חצי שעה אחרי צאת הכוכבים, ואם אין לו כשיעור זה, יהיה לפחות נר אחד כשיעור זה.

נכון לכתחילה להתפלל מנחה ואח"כ להדליק.

סימן תר"פ

זהירות מאיסור כבוי בנרות חנוכה בשבת

צריך להזהר שלא להעמיד את הנרות במקום שיש שם רוח, ובשבת שאסור לכבות צריך שמירה יתירה בזה כשמדליק כנגד פתח הבית מבפנים שיחצוץ באיזה דבר בין הנרות לפתח כדי שהרוח לא תכבה את הנר כשהוא פותח את הדלת, ואם לא נתן אסור לפתוח את הדלת. וגם במקום שמדליקים בכותל אחורי הדלת צריך להזהר בזה כמבואר בסימן רע"ז. אבל במקום שמדליקים בבית החורף ויש בית לפני בית החורף אין לחוש, כיון שאינו פסיק רישיה שיכבה, אם פתח בית החורף

מכוון כנגד פתח הבית לחצר או לרה"ר, יזהר לסגור פתח הבית לפני שפותח פתח בית החורף. בערב שבת אסור לקבוע את הנרות בדלת עצמה, מפני שבפתיחה והסגירה הוא מקרב או מרחיק את השמן מהנר, ומתחייב משום מבעיר או מכבה, ואע"פ שאינו מכוון לזה הוי פסיק רישיה, ובנר של שעוה או חלב מותר. ויש מי שמתיר דס"ל דלא הוי פס"ר, וי"מ משום דס"ל דפס"ר דלא ניהא ליה מותר לכתחילה. והלכה כהאוסרים.

סימן תרפ"א

אין לברך ברכת בורא מאורי האש במוצאי שבת על נר חנוכה, כיון שאסור להנות מאורו, אבל יכול לברך על הנר תחילה ברכת בורא מאורי האש, ולכבותו, ולחזור להדליקו לנר חנוכה, וזה עדיף דכיון דעביד ביה חדא מצוה ליעבד בה מצוה אחריתא, אלא שמדליקים לפני הבדלה וכדלהלן, וממילא אסור להבדיל על נר חנוכה.

מה קודם הדלקת נר חנוכה או הבדלה - לשיטת השו"ע והרמ"א מדליקים נר חנוכה ואח"כ מבדילים, בין בבית בין בבית הכנסת, כדי לאחר לצאת מן השבת כמה שאפשר, ואם שכח אתה חוננתנו יאמר המבדיל בין קודש לחול ואח"כ ידליק ואח"כ יאמר ויתן לך ואח"כ יבדיל. ודעת הט"ז ועוד כמה אחרונים שהבדלה קודמת לנר חנוכה מפני שהיא תדירה, וכבר נחלקו בזה הראשונים, ועל כן בבית הכנסת אין לשנות את המנהג להדליק ואח"כ והבדיל, ובבית דעביד כמר עביד ודעביד כמר עביד, ואין לגעור על שום אדם, כי יש לו על מי לסמוך.

סימן תרפ"ב

על הניסים

אמירת על הניסים בחנוכה - כל ח' ימי חנוכה אומרים על הניסים בברכת המזון בברכת הארץ ובתפילה במודים, דעל הניסים עיקרו הודאה, ואם אמר על הניסים בעבודה והשלים תפילתו א"צ לחזור. ובברכת מעין שלש לא מזכירים חנוכה ופורים.

נוסח על הניסים - אומרים ועל הניסים ולא על הניסים, בין בתפילה בין בברכת המזון. אומרים כשעמדה מלכות יון הרשעה על עמך ישראל, ואם אומר ועל עמך ישראל יכול לומר כשעמדה עליהם. אין אומרים כשם שעשית וכו' כן עשה עמנו, דעיקר על הניסים הוא הודאה על העבר, (וי"א שהטעם משום שאין שואלים צרכים בג' ברכות ראשונות ואחרונות, וזה טעות, דבשביל ציבור שרי), אלא מסיים ועשית עמהם ניסים וגבורות, בימים ההם בעת הזאת, ויש שכן אומרים כשם שעשית וכו', ודעביד כמר עביד ודעביד כמר עביד. אומרים להשכיחם תורתך, ולא להשכיחם מתורתך. צריך לומר שמונת ימי חנוכה אלו להודות.

אם לא אמר על הניסים אין מחזירים אותו, בין בתפילה בין בברכת המזון, בין בחול בין בשבת. אמנם אם נזכר באותה ברכה לפני שאמר את השם, אפילו נזכר בין אתה להשם חוזר. וכתב הרמ"א ש"א שאם שכח בברכת המזון, כשמיגיע להרחמן יאמר הרחמן הוא יעשה לנו ניסים ונפלאות כשם שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה בימי מתתיהו וכו', וכן יאמר בתפילה בדרך בקשה אחרי סיום התפילה לפני יהיו לרצון, וה"ה בפורים, ובר"ח

טבת יאמר קודם הרחמן הוא יחדש וכו', דתדיר קודם.

גם בתפילת מוסף של שבת ור"ח בחנוכה אומרים על הניסים.

סימן תרפ"ג

כל שמונת ימי חנוכה גומרים את ההלל, ואין אומרים תחנון בחול וצדקתך צדק בשבת ולמנצח וצידוק הדין, גם בערב חנוכה במנחה. ואין אומרים קל ארך אפים בשני וחמישי, ולא יהי רצון אחר ספר תורה.

אחרי ההלל אומרים חצי קדיש, ואבל מתפלל לפני העמוד בערבית כמו בר"ח אבל לא בשחרית. ועיין בשערי תשובה אם מותר לומר הלל בבית האבל, והאבל בעצמו ודאי לא יאמר.

סימן תרפ"ד

קריאת התורה בחנוכה

בחנוכה קוראים בתורה בכל יום ג' קוראים בפרשת הנשיאים, לפי שמלאכת המשכן נגמרה בכ"ה כסלו, ואף שחנוכת המשכן וקרבתו הנשיאים היו בתחילת ניסן, מ"מ כיון שאז נגמרה מלאכת המשכן, וגם הנס של חנוכה הוא כחנוכת הבית, הרי זה מעין המאורע. ובסימן זה יבואר מה קוראים בכל יום, וכן סדר הקריאה בר"ח ובשבת חנוכה.

סדר הקריאה לשיטת השו"ע - ביום הראשון מתחילים לשיטת השו"ע בברכת כהנים, מפני שהנס נעשה ע"י כהנים. וכהן קורא עד "לפני המשכן" או עד "לחנוכת המזבח", אבל לא יקרא עד "ואני אברכם", והשאר יקראו לוי וישראל. וביום השני כהן קורא מוביום השני עד פר אחד בן בקר, והלוי קורא עד ביום השלישי, וישראל חוזר וקורא כל פרשת היום השני. וכן על דרך זה בשאר ימים.

סדר הקריאה לשיטת הרמ"א - ביום הראשון מתחילים "ויהי ביום כלות משה" עד "ביום הראשון" והלוי והישראל קוראים "ביום הראשון". ובימים האחרים כהן והלוי קוראים כמו לדעת השו"ע, והישראל קורא את היום הבא.

ביום השמיני כהן והלוי קוראים פרשת ביום השמיני, והישראל קורא עד סוף פרשת נשא וכן פרשה ראשונה של בהעלותך עד "כן עשה את המנורה".

אחרי הקריאה אומרים חצי קדיש.

אם קראו בטעות נשיא אחר ממה שצריך לקרוא, יצאו ידי חובה.

קריאת התורה והמפטיר וההפטרה בשבת חנוכה - בשבת חנוכה מוציאים ב' ספרים, בראשון קוראים ז' קוראים לפחות בפרשת השבוע, ואומרים חצי קדיש, ובשני קוראים בשל חנוכה רק את הנשיא של אותו יום, ואם זה כ"ה כסלו קוראים מ"ויהי ביום כלות", (וכן בר"ח טבת קוראים לרביעי רק את הנשיא של אותו יום), ומפטירים "רני ושמחי" לפי שנאמר בה "ראיתי והנה מנורת זהב כולה". ואם חלו שתי שבתות בחנוכה, מפטירים בשבת השניה בנרות דשלמה, ואם חלה חתונה בשבת זו, אף דבעלמא מפטירים "שוש אשיש" שהוא מעניינא דחתן, בחנוכה מפטירים בשל חנוכה בין בשבת הראשונה בין בשבת השניה, דפרסומי ניסא עדיף, והמ"א כתב שבשבת השניה

כן מפטירים "שוש אשיש" אבל הא"ר כתב שמהרמ"א משמע שאין חילוק בין השבת הראשונה לשניה, ואינו נכון לצרף כמה פסוקים מ"שוש אשיש", דאין מדלגים מנביא לנביא.

אם ר"ח טבת חל בשבת מוציאים ג' ספרים, בראשון קוראים ששה קרואים או יותר בפרשת השבוע, וה"ה שאפשר לקרות חמשה קרואים בפרשת השבוע, והעיקר שבין כולם לא יפחות משבעה, וכשגומרים את הפרשה מניחים על הבימה גם את הס"ת השני ואין אומרים קדיש אלא רק מגביהים וגוללים את הס"ת הראשון, ופותחים את הס"ת השני וקוראים בו עולה אחד מ"וביום השבת" עד סוף פרשת ר"ח, וכשאומרים קדיש על השניה מניחים על הבימה את הס"ת השלישי, ובשלישי קורא המפטיר בשל חנוכה, ומפטירים רני ושמחי.

אם חל ר"ח בחול מוציאים שני ספרים, בראשון קוראים שלשה בפרשת ראש חודש (הכהן עד רביעית ההין, הלוי עד ונסכה, וישראל עד ונסכו), והרביעי קורא בס"ת השני בשל חנוכה.

אם החזן טעה וקרא בר"ח ד' קרואים בשל ר"ח, או שבשבת קרא המפטיר של ר"ח, אם לא הוציאו עוד ס"ת לא קוראים של חנוכה, דר"ח עיקר, אבל אם הוציאו ספר שני צריך לקרוא עוד עולה בשל חנוכה משום פגמו של ס"ת. ואפילו אם נזכרו בתחיל קריאת הרביעי לא יקרא גם של חנוכה, דאין מדלגים בתורה בשני עניינים. ואומרים קדיש אחרי החמישי, ואם אמרו אחרי הרביעי לא יאמרו אחרי החמישי.

אם קרא הכהן בטעות בשל חנוכה, הרמ"א כתב שיפסיק ויקרא בשל ר"ח, ועיין בסימן ק"מ אם יברך, ושם נתבאר שלמעשה צריך לברך לפניו ולאחריה. והט"ז כתב שהכהן יקרא של חנוכה והאחרים יקראו בשל ר"ח. והא"ר מצדד שאם קרא כבר ג' פסוקים יסיים, אבל בלאו הכי יפסיק באמצע ויקרא בשל ר"ח, וכן מצדד קצת במור וקציעה, ומ"מ הרבה אחרונים ומכללם המ"א הורו להלכה כמו הט"ז, שכיון שהתחיל בשל חנוכה יגמור, והתחלה היינו שאמר ברוך אתה ד', אבל אם לא התחיל אף שנזדמן ס"ת המוכן לחנוכה יגללוהו ויקראו בס"ת השני, ואין זה פגם לס"ת כיון שקוראים בו אח"כ. ובר"ח טבת שחל בשבת אף אם טעו וקראו בשני בשל חנוכה ובשלישי בשל ר"ח מפטירים בשל חנוכה, ומ"מ בדיעבד אם קראו הפטרת ר"ח "השמים כסאי" יצאו.

מי שיש לו יאר צייט בחנוכה לא יחשב לפי ימי החנוכה אלא לפי ימי החודש, שהרי לפעמים ר"ח טבת יום אחד ולפעמים ב' ימים.

ניתן לרכוש את סיכומי תמצית הש"ס 4 חלקים על כל הש"ס, או תמצית גפ"ת (על המסכתות ברכות, שבת, עירובין, פסחים, יומא, סוכה, יבמות, כתובות, נדרים, גיטין, קידושין, ב"ק, ב"מ, ב"ב), וכן את סיכומי תמצית משנה ברורה או תמצית ספרי מוסר או תמצית תנ"ך.

נקודות מכירה ברחבי הארץ. לפרטים 0527692282.

ניתן לרכוש את 4 חלקי תמצית הש"ס על כל הש"ס במחיר 120 ₪ כולל משלוח בטלפון 0537125663.

מבחני לדעת

מידי שבוע מתקיימים מבחנים על הדף היומי של אותו שבוע, וכן מתקיימים מבחנים על ספרי חפץ חיים ואהבת חסד לפי סדר הלימוד היומי.

ניתן לעשות את המבחנים בטלפון 0737-289669 או דרך המייל 7692282@gmail.com. או בנדירים פלוס קופת "לדעת" דרך מילוי טפסים.

הגרלות מידי שבוע למשתתפים.

תמצית ההלכה

סיכום קצר וברור של טור ב"י שו"ע מ"א ט"ז ומ"ב

חבורת ההלכה ביהמ"ד העמלים ישיבת מיר | הלכות שבת

בנרות ודלקו כל הלילה ובבוקר מצאו הנרות מלאים שמן וכן בכל לילה ולילה.

כתב הטור שבמקומות שנוהגים איסור מלאכה כל היום אין להקל להם, כדאיתא בגמרא (פסחים נ"א.) **דברים המותרים ואחרים נהגו בהם איסור אי אתה רשאי להיתירם בפניהם.** וכתב הבית יוסף שאין משם ראיה, די"ל שכיון דאין בו צד סרך איסור לית לן בה.

פסקי ההלכה

ימי החנוכה, והיינו ח' ימים שמתחילים בכ"ה בכסלו, אסורים בהספד ותענית, מפני שהם ימי שמחה והלל, ואין להתענות ביום שמתו אביו או אמו, ואם עבר והתענה בו או תענית חלום צריך אחר חנוכה למיתב תענית לתעניתיה, ואין אומרים **צדוק הדין** בחנוכה, אבל לפנייהם ואחרייהם אין להחמיר, ואף אם נרצה להחמיר כאיזה פוסקים שמחמירים לפנייהם, אבל ביום שאחרי חנוכה בודאי אין להחמיר. ואין **מספידים** בחנוכה אלא לחכם בפניו, ולפניהם ואחרייהם מותר, ויש מחמירים לפנייהם. ואבילות לכו"ע נוהג בחנוכה.

אונן לא ידליק נר חנוכה, ואשתו תדליק, ונחלקו הפוסקים אם מותר לו לענות אמן, ואם אשתו לא בבית ידליק לפרסומי ניסא ולא יברך. ו**חרש** המדבר ואינו שומע חייב בנר חנוכה, דהוא כפיקח לכל דבריו.

נוהגים העניים לסובב על הפתחים בימי חנוכה.

מלאכה - נוהגות הנשים שלא לעשות מלאכה בזמן שהנרות דולקות בביתו, והיינו חצי שעה, כדי להכיר שאסור להשתמש לאורה, ויש מי שאומר שאין להקל להם, ודווקא הנשים אסורות לפי שנעשה נס על ידיהם, ויש מקומות שגם האנשים מחמירים בזה, ובמקום שנהגו איסור מלאכה כל היום יש למחות בידם, כי הבטלה עבירה היא ומביאה לידי שעמום.

סעיף ב'

סעודות - השו"ע כתב שרבו הסעודות הם סעודות רשות, שלא קבעום למשתה ושמחה אלא להלל ולהודות (מפני שלא היתה הגזירה על הגופים, ואם היו מקיימים גזירותיהם על הדת לא היו מבקשים יותר, אבל בפורים שהגזירה היתה על הגופים, ולא היה עוזר להם להמיר דתם, לכך קבעו להלל ולשבח גם במשתה ושמחה). והרמ"א כתב שיש קצת מצוה ברבוי

הלכות חנוכה

סימן תר"ע

סעיף א'

סיבת תקנת מצוות החנוכה - איתא בגמרא (שבת כ"א:) **תנו רבנן בכ"ה בכסליו יומי דחנוכה תמניא אינון, דלא למספד בהון ודלא להתענות בהון. שכשנכנסו יוונים להיכל ממאו כל השמינים שבהיכל, וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחום, בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן שהיה מונח בחותמו של כהן גדול, ולא היה בו אלא להדליק יום אחד, נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים. לשנה אחרת קבעום ועשאוּם ימים טובים בהלל והודאה.**

הקשו התוס' מה הועיל שהפך היה חתום בחותמו של כהן גדול, שאף שכלי חרס אינו נטמא מגבו אלא מתוכו, מ"מ הוא נטמא בהסט, וניחוש שמא הסיטוהו, דגזרו על הנכרים להיות כזבים. ותירצו התוס' שהפך היה מונח בחותם בתוך הקרקע, וזה הראה שלא הסיטוהו. והר"ן תירץ שאם הסיטוהו היו שוברים אותו לראות אם יש בו זהב או מרגליות, שהרי ראוהו חתום בחותמו של כהן גדול, ובהכרח שלא מצאוהו כלל ולא ראוהו.

והטעם שהוצרכו להדליק שמנה ימים מאותו פך, מפני שכל ישראל היו בחזקת טמאי מתים, וא"א להכין שמן טהור עד שיעברו עליהם שבעה ימים לטהרם, ויום אחד כדי להכין שמן טהור. והר"ן כתב שהיה להם שמן טהור במרחק ארבעה ימים, ולהליכה וחזרה צריכים ח' ימים.

הקשה הבית יוסף למה קבעו שמנה ימים, שהרי השמן שבפך היה בו כדי להדליק לילה אחת, ונמצא שלא נעשה הנס אלא בשבעה לילות. וכתב שי"ל שחילקו את השמן שבפך לשמנה חלקים, ובכל לילה היו נותנים במנורה חלק אחד והיה דולק עד הבוקר, ונמצא שבכל הלילות נעשה נס. ועוד י"ל שלאחר שנתנו שמן בנרות המנורה כשיעור נשאר הפך מלא כבתחלה וניכר הנס אף בלילה הראשון. אי נמי שבליל ראשון נתנו כל השמן

**וחד אמר טעמא דבית שמאי כנגד פרי החג,
וטעמא דבית הלל דמעלין בקדש ואין מורידין.**

דעות הראשונים- דעת הרמב"ם שהמהדרין מן המהדרין שהדליקו לפי מספר הימים, ג"כ הדליקו כל אחד מבני הבית. אבל התוס' כתבו שנראה שמחלוקת ב"ש וב"ה היא כשמדליק נר לכל בני הבית, דאז איכא הכירא שכמוסיף והולך או פוחת והולך, אבל אם יעשה נר לכל אחד אפילו יוסיף ליכא הכירא, ד"ל שזה מספר האנשים שיש בביתו. ופסק השו"ע כשיטת התוס', והרמ"א פסק כשיטת הרמב"ם.

פסקי ההלכה-

מנין הנרות- מדינא מספיק נר אחד לכל לילה, ואם אין ידו משגת ליותר יצא, ומי שידו משגת ליותר, המהדרים מוסיפים כל יום עוד נר עד שבליילה האחרון מדליקים שמונה.

כמה אנשים מדליקים בבית אחד- אם בני הבית רבים, לשיטת הטור והשו"ע רק בעה"ב ידליק וכולם נגררים אחריו, כדי שיהיה היכר לתוספת הנרות בכל יום, ואפ"ל בניו הגדולים או משרתיו הם בכלל בני ביתו כיון שהם סמוכים על שולחנו בקביעות. ולשיטת הרמ"א כל אחד מבני הבית ידליק, לבד מאשתו שהיא כגופו, וכל אחד יוסיף נר אחד בכל לילה אם ידו משגת, ויזהרו לתת נרות כל אחד במקום מיוחד, כדי שיהיה היכר כמה נרות מדליקים, דבזה גם התוס' מודים שיכולים להדליק יותר. לא"ר היינו מיום השני והלאה, ולמ"א אף ביום הראשון ידליקו במקום מיוחד משום לא פלוג, ובשעת הדחק יש לסמוך על הא"ר.

מי שאין לו אלא ט' נרות ידליק ביום השני שנים ובשאר הימים אחד, ואם יש לו י' נרות לא ידליק ביום השלישי אלא נר אחד.

מי שיש לו מעט שמן ישים בנר אחד שמן כשיעור והשאר יחלק לכולם, ואם יש לו שמן בצמצום ולחבירו אין כלום מוטב שידליק נר אחד ויתן גם לחבירו, אמנם אם חבירו הוא מבני ביתו מוטב שיהיה הוא מהמהדרים.

אם השמן ביוקר מוטב להדליק בנרות שעוה ולהיות מוסיף והולך מאשר להדליק נר אחד בשמן בכל לילה, ודעת הבנין עולם שבליילה הראשון ידליק בשמן זית.

הפרדה בין הנרות

סעיף ג'

נר שיש לו ב' פיות-

איתא בגמרא (שבת כ"ג:): **נר שיש לה שני פיות עולה לשני בני אדם.** והטור כתב שזה עולה לשתי נרות, כגון אחרי היום הראשון. וביאר הבית יוסף דהיינו לפי המנהג שרק אחד מבני הבית מדליק.

הסעודות, משום שבכ"ה כסלו היתה חנוכת המזבח, (מפני שאז נגמרה מלאכת המשכן, והמתין הקב"ה בהקמה עד ניסן שנולד בו יצחק, ושילם הקב"ה לכסלו בחנוכת בית חשמונאי, שבימי אנטיוכוס טימאו את ההיכל, ועשו חנוכת הבית בח' ימים אלו), ונוהגים לומר זמירות ותשבחות בסעודות שמרבים בהם ובצירוף זה הוי סעודת מצוה, וכן פסקו הרש"ל והב"ה, (וכן יכולים לעשות בנשואי בת ת"ח לע"ה כדי לעשותה סעודת מצוה). וכתב הרש"ל שאם עושה הסעודה כדי ליתן שבח למקום או כדי לפרסם את הנס או המצוה, הכל סעודת מצוה. וראוי שהשמחה תהיה מעורבת בשמחת תורה, ושלא להתבטל מהקביעות. ובעונותינו הרבים יש שבמקום הודאה והלל מרבים בשחוק הקרטין, ושומר נפשו ירחק מזה.

י"א שיש לאכול גבינה בחנוכה, מפני הנס שהאכילה יהודית את האויב גבינה לשכרותו, וניצלו.

סימן תרע"א

סעיף א'

כיון שנס חנוכה אירע בנרות תיקנו להדליק נרות בכל לילה כדי להזכיר את הנס, וצריך להזהר מאד בהדלקת נר חנוכה, ומה שאמרו בגמרא (שבת כ"ג:): **הרגיל בנר הוין לו בנים תלמידי חכמים**, זה מדבר על נרות שבת וחנוכה.

עני המתפרנס מן הצדקה צריכים הגבאים לתת לו נר אחד לכל לילה, דהיינו נר איש וביתו, ואם לא נתנו לו יחזר על הפתחים או ימכור כסותו או ישכיר עצמו ולוקח שמן להדליק, (וכתב המגיד משנה שמקור דין זה הוא מדאיתא בגמרא (פסחים צ"ט:): **ואפילו עני שבישראל לא יפחתו לו מד' כוסות של יין**, וטעמא משום פרסומי ניסא). ואינו מחויב בזה אלא בשביל נר אחד בכל לילה.

סעיף ב'

כמה נרות ידליק

איתא בגמרא (שבת כ"א:): **תנו רבנן מצות נר חנוכה נר איש וביתו, והמהדרין נר לכל אחד ואחד, והמהדרין מן המהדרין, בית שמאי אומרים יום ראשון מדליק שמנה, מכאן ואילך פוחת והולך, ובית הלל אומרים יום ראשון מדליק אחד, מכאן ואילך מוסיף והולך.** אמר עולא פליגי בה תרי אמוראי במערבא, רבי יוסי בר אבין ורבי יוסי בר זבידא, חד אמר טעמא דבית שמאי כנגד ימים הנכנסין, וטעמא דבית הלל כנגד ימים היוצאין.

מקום ההדלקה

סעיף ה'

איתא בגמרא (כ"א:) **תנו רבנן נר חנוכה מצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ, ואם היה דר בעלייה מניחה בחלון הסמוכה לרשות הרבים, ובשעת הסכנה מניחה על שלחנו ודיו. אמר רבא צריך נר אחרת להשתמש לאורה, ואי איכא מדורה לא צריך, ואי אדם חשוב הוא, אף על גב דאיכא מדורה צריך נר אחרת.**

דעות הראשונים - שיטת התוספות שהדין לשים בפתח הבית נאמר כשאין לבית חצר, אבל אם יש חצר מצוה להניחה על פתח החצר, כמבואר בגמרא (כ"ג.) חצר שיש לה ב' פתחים צריכה שתי נרות, ואמרינן נמי (כ"ג:) נר שיש לה שתי פיות עולה לשני בני אדם, משמע לשני בתים, ואם היו מניחים על פתח בתייהם נמצא אחד מדליק בצד ימין והשני בצד שמאל, אבל אם מניחים על פתח החצר אתי שפיר. אבל שיטת רש"י שמניח את הנר בפתח הבית לחצר (מבחוץ, משום פרסומי ניסא), ולא ברשות הרבים, והדר בעליה שאין לו מקום בחצירו להניחה שם מניחה מבפנים כנגד החלון הסמוך לרשות הרבים. והטור פסק כדעת התוס', ולכן פירש שדין עליה מיירי שהעליה פתוחה רק לבית, שאם יניח על הפתח לרה"ר לא מינכר שזה של בעל העליה, אבל אם העליה פתוחה לחצר או לרה"ר מניח על הפתח לרה"ר, וכן פסק השו"ע.

פסק ההלכה - יניח את הנר על פתח ביתו לרה"ר מבחוץ, ואם ביתו פתוח לחצר יניחו על פתח החצר לרה"ר, ובר"ן ובא"ז כתבו כרש"י שידליק בפתח הבית לחצר, ואם הוא דר בעליה וביתו פתוח לבית, ואין לו פתח לרה"ר או לחצר (שאם יש לו מניחו בפתח לרה"ר), ידליק בחלון הסמוך לרה"ר, ובשעת הסכנה מניחו על שלחנו ודיו, וצריך להדליק נר נוסף להשתמש לאורו, להכירא שהדליק את השאר לשם מצוה, ודווקא במניחה על שלחנו ולא במניחה סמוך לדלת, אמנם המנהג שבכל נר חנוכה המודלק בתוך הבית מדליקים נר נוסף, אפי' אם אינו צריך לתשמיש, כדי שלא יאמרו לצורכו הדליקה, ומי שאין לו אלא נר אחד ידליק ללא שמש ויברך עליו, ויזהר לכתחילה שלא ישתמש לפניה. ואם יש מדורה א"צ, אא"כ הוא אדם חשוב שאין דרכו להשתמש לאור המדורה.

סעיף ו'

גובה מקום ההדלקה

איתא בגמרא (ב"ק ס"ב:) **גמל שמעון פשתון והוא עובר ברשות הרבים ונכנסה פשתנו לתוך החנות**

פסק ההלכה - נר שיש לו ב' פיות דהיינו שראשי הפתילות הם בשני מקומות, אע"פ שבתוך הנר אינם מובדלות זה מזה, נחשבים כב' נרות. ומשמע מהשו"ע שזה מועיל לב' בני אדם, ודעת המ"א שהנוהגים שכל אחד מדליק ומוסיף והולך, וצריך שכל אחד ידליק במקום מיוחד, לא ידליקו ב' בני אדם בנר אחד, ואפי' בלילה הראשון, ובשעת הדחק יש להתיר בלילה הראשון. ולאדם אחד מהיום השני ואילך עולה לב' נרות. אך אפשר שכל זה בנר אחד, אבל בחנוכה אחת עם ח' פיות מותר להדליק כל אחד בצד אחר, וכן נוהגים.

סעיף ד'

הדלקת כמה נרות בתוך כלי או בעיגול

איתא בגמרא (שם) **מילא קערה שמן והקיפה פתילות, כפה עליה כלי עולה לכמה בני אדם, לא כפה עליה כלי עשאה כמין מדורה, ואפילו לאחד נמי אינה עולה.**

דעות הראשונים - כתב הרא"ש שמסתבר שאם הרחיק את הנרות זה מזה בשיעור אצבע יצא, כיון שזה לא נראה כמדורה. והטור כתב שאפילו ברחוקים צריך כפיית כלי, כיון ששיעור ההרחקה תלוי בעובי הפתילה והלהבה, והגמרא אמרה כפית כלי משום שזה מילתא דפסיקא. וכתב הבית יוסף ש"ל שהרא"ש נתן שיעור לפתילות בינוניות, ולפי שיעור זה צריך להוסיף בעבות ולמעט בדקות.

פסק ההלכה - מילא קערה שמן ושם פתילות בצידה, או ששם את הנרות בעיגול והלהבות יכולות להתחבר יחד, אם לפני ההדלקה כפה עליה כלי שעי"ז אין הפתילות מתחברות יחד, כל פתילה עולה לנר אחד ואם לא כפה כלי כלל אינו עולה אפי' לנר אחד, ואם הדליק ואח"כ כפה כלי, צריך לכבות ולהדליק אחרי כפית הכלי, ולכן יש להדליק את הנרות בשורה זה ליד זה ולא בעיגול, ואם יש מחיצה בין נר לנר וכרוחב אצבע ביניהם מותר אפי' בלא כפית כלי, וכן מותר להדליק בפמוטות העשויות קנים קנים חלולים היוצאים בעיגול, אם מחיצת כל קנה מפסיקה בינו לחבירו, והם מובדלים אצבע זה מזה, וכן הדין כשמדביקים נרות שעוה בכותל שירחיק אחד מחברו עכ"פ כשיעור אצבע, ומ"מ אין זה הידור לנר חנוכה. וטוב שלא להדליק בנרות שאחד נכנס ואחד יוצא, כדי שלא יבוא להדליק בעיגול. וכשמדביקים את הנרות יזהרו שלא להדביק אפי' שתיים יחד, ואפי' בנרות שבת ויו"ט אין לעשות כך אם הם מתחממות ונופלות, אבל בלאו הכי מצוה לעשות נרות שבת ויו"ט כרוכים.

אין להדליק מעל כ' אמה, בין במדליק בבית בין במדליק בחוץ, דלא שלטא ביה עינא, ואפי' בדיעבד לא יצא, וצריך לחזור ולברך, ועיין פמ"ג, ואם הנרות ארוכים והלהב מעל כ' פסולה, ואם הדליק למעלה מכ' והוריד את הנרות ללמטה מכ' ג"כ לא יצא יד"ח, דהדלקה עושה מצוה, (ואם שני המקומות מתחת לכ' יצא).

סעיף ז'

מקום ההדלקה בפתח-

איתא בגמרא (כ"ב.) **נר חנוכה מצוה להניחה בטפח הסמוכה לפתח** (שאם ירחיקנו מן הפתח אינו ניכר שבעה"ב הניחו שם). **והיכא מנח ליה, רב אחא בריה דרבא אמר מימין, רב שמואל מדפתי אמר משמאל. והילכתא משמאל, כדי שתהא נר חנוכה משמאל ומוזה מימין.**

פסק ההלכה- צריך להדליק בטפח הסמוך לפתח ולא רחוק יותר, בין בפתח הבית ובין בפתח החצר. וידליק לכתחילה בצד שמאל כדי שתהיה מזוזה מימין ונר חנוכה משמאל ואם הדליק בימין יצא, ואם אין מזוזה ידליק בימין. ואם מדליק בחלל הפתח יניחו בחצי השמאל, ולהט"ז ראוי להדליק בקצה הצד השמאלי ליד הכותל, ואין בזה נ"מ לאיזה צד הדלת נפתחת. וכתב הרמ"א שלדידן שמדליקים בפנים אין לחוש אם אינו מדליק בטפח הסמוך לפתח, ומ"מ המנהג הנכון להקפיד בזה גם בזמננו ואין לשנות, ואם יש לו חלון הפונה לרה"ר עדיף שידליק שם משום פרסומי ניסא, אא"כ שכיח הזיקא, או שהחלון למעלה מכ', שאז עדיף שידליק בפתח. ואם בני הבית רבים, עדיף שכל אחד ידליק במקום אחר שיהיה הכר כמה נרות מדליקים, ולא ידליקו כולם בטפח הסמוך לפתח, אך לא ידליקו במקום שמדליקים כל השנה.

הדלקה בבית הכנסת ובבית המדרש

נהגו להדליק נרות חנוכה גם בבית הכנסת ובבית המדרש משום פרסומי ניסא, (לפרסם הנס בפני כל העם ולסדר הברכות לפנייהם, שיש בזה פרסום גדול להשי"ת וקידוש שמו כשמברכים אותו במקהלות. וי"א שהתקנה היתה בשביל האורחים שאין להם בית להדליק בו, דמהאי טעמא תיקנו לקדש בבית הכנסת. וי"א שהתקנה היתה בזמן שיד האומות היתה תקיפה ולא יכלו להדליק בפתח הבית מבחוץ. בית יוסף), ומברכים על ההדלקה, כמו שמברכים על הלל ברי"ח אע"פ שאינו אלא מנהג.

מקום ההדלקה בצד דרום או בשלחן העומד בצד דרום, אפי' בזמן הגמ' שהיו מדליקים בפתח, זכר למנורה, ויסדר הנרות ממזרח למערב, ויעמוד כשאחוריו לדרום ופניו

ודלקה בנרו של חנוני והדליק את הבית בעל הגמל חייב, הניח החנוני את נרו מבחוץ החנוני חייב, רבי יהודה אומר בנר חנוכה פטור. **אמר רבינא משמיה דרבא זאת אומרת נר חנוכה מצוה להניחה בתוך עשרה, דאי סלקא דעתך למעלה מעשרה לימא ליה היה לך להניחה למעלה מגמל ורוכבו. ודילמא אי מטרח ליה טובא אתי לאימונעי ממצוה.**

דעות הראשונים- כתב הר"ן בשם ר"ח דקיימא לן כרבינא, דלא שבקינן פשיטות אדרבא ורבינא מפני דחית הגמרא דילמא וכו'. וכן פסקו רבינו יונה והרשב"א והסמ"ג והסמ"ק. וכ"כ הרא"ש שצריך להניחה למטה מעשרה כדברי רבינא בשם רבא, וגם משום שיש פרסום הנס טפי כשהיא למטה, דדבר העשוי לאור אין דרך להניחה כ"כ למטה. והרי"ף והרמב"ם השמיטו דין זה, ומשמע דס"ל שהגמרא דוחה את דברי רבינא. וכתב הבית יוסף שהלכה יש להניחה למטה מעשרה, כדי לצאת ידי כולם. ואע"פ שהמרדכי כתב שעכשיו שהרגילו להניחה בפנים נראה שאין קפידא להניחה למעלה מעשרה, דאין כאן פרסום, מ"מ כיון שהטור סתם, משמע שגם בזמננו שייך דין זה, וכן נהגו המדקדקים, וכן פסק בשו"ע.

עוד איתא בגמרא (שם) **נר חנוכה שהניחה למעלה מעשרים אמה פסולה, כסוכה וכמבוי. ופירש רש"י** הטעם משום דלא שלטא בה עינא וליכא פרסומי ניסא. וכתב ה"ר יואל הלוי דוקא כשמניחה בחוץ אבל כשמניחה בבית אפי' למעלה מעשרים אמה כשירה, כדאמרינן גבי סוכה (סוכה ב:) שאם הדפנות מגיעות לסכך אפי' למעלה מכ' אמה כשירה, דשלטא ביה עינא. וכתב הטור שאין הנידון דומה לראיה, דהתם בעינן שתשלוט עינו בגג, וכיון שהמחיצות מגיעות לגג עינו שולטת בגג, אבל בנר חנוכה צריך שישלוט עינו בנרות, ולמעלה מכ' לא שלטה עינא בנרות. ותירץ ר' יצחק אבוהב שכשאין מחיצות האויר מזיק לעיניים ולכן לא שלטא עינא, אבל כשיש מחיצות שאין האויר מזיק שלטא עינא גם בנרות.

פסקי ההלכה-

לא ידליק בפחות מגובה ג' טפחים, דכארעא סמיכתא דמי, ובדיעבד יצא אף בפחות מג"ט.

מצוה להניחו מתחת י' טפחים ובדיעבד יצא גם בגובה יותר מי', וכתב הא"ר שהיום שהורגלו להדליק בפנים אין בזה קפידא, אכן מהטור משמע שגם היום יש להקפיד בזה, וכן נוהגים המדקדקים. והמדליק בחלון ידליק שם אפי' אם הוא גבוה יותר מי"ט מקרקעית העליה, וזה עדיף מלהניח בטפח הסמוך לפתח אם אין שם הכר לבני רה"ר, ואם יש לו חלון פחות מי"ט ידליק בו, ובנרות בית הכנסת המנהג שהמנורה במקום גבוה.

לצפון, ויתחיל בימינו שהוא הנר הסמוך לארון הקודש ובשאר ימים מתחיל מהשמאלי ופונה לימינו, והנוהגים לסדר הנרות מצפון לדרום אין למחות בידם, דיש להם על מה לסמוך. (והדבר תלוי במחלוקת (מנחות צ"ח:) איך היו מונחים נרות המנורה). וכל אחד יעשה כמנהגו.

אם חוזר ומדליק ומברך בביתו - אפי' מי שהדליק וברך בבית הכנסת חוזר ומדליק בביתו, וביום הראשון לא יחזור ויברך שהחיינו, אא"כ מדליק להוציא את אשתו ובני ביתו, ובהגהות הגאון ר' ברוך פרנקל מסתפק אם אורח שהדליק בבית הכנסת חוזר ומברך באכסניא.

זמן ההדלקה בבית הכנסת הוא בין מנחה למערב, אפי' הנוהגים להדליק בבית בצאת הכוכבים, ובערב שבת לרמ"א ידליקו לפני מנחה, ולרש"ל בין מנחה למערב, בשעה שהציבור מתחיל להתקבץ ויש פרסומי ניסא, אך אם יש חשש שעד שיבוא מנין יתקדש היום לא ימתינו וידליקו ויברכו אפי' לפני מנחה, ויהיה פרסומי ניסא כשיבואו אח"כ.

ברכה בבית הכנסת כשאין מנין - דעת המ"א שגם בחול כשאין מנין יכול לברך. ודעת המור וקציעה שצריך שיהיו עשרה בשעת הברכה משום פרסומי ניסא, ואם השעה דחוקה ידליק בלי ברכה, ודעת הבה"ל שהפרסומי ניסא לא תלוי בעשרה, ושמשמעות הפוסקים שאפשר להדליק ולברך בלי עשרה, ומסקנת הבה"ל שהמדליק בברכה יש לו על מי לסמוך, ואם יכול להשיג מנין בקלות מה טוב.

טוב שהש"ץ ידליק את כל הנרות, ואם רוצים למחר להתפלל יכול הש"צ להדליק נר א' והשמש ידליק שאר הנרות והש"צ יתפלל, וכן בביתו אם מזדמן לו דבר נחוץ יכול אחר לסיים את ההדלקה.

אבל בחנוכה - אבל ב"ב חודש על אביו ואמו, או שלושים על שאר קרובים, שמתפלל לפני העמוד בערב חנוכה, ידליק אחר את הנרות משום ברכת שהחיינו שניכר שזה שמחה לציבור, (אבל בביתו יכול לברך שהחיינו), ובשאר הימים יכול להדליק בבית הכנסת, ומתפלל בחנוכה מנחה ומערב (ובט"ו באב וט"ו בשבט ול"ג בעומר מתפלל גם שחרית, ובחזה"מ פעמים מנע הפמ"ג מאבל להתפלל מנחה ומערב).

סעיף ח'

הדלקה מפני החשד -

איתא בגמרא (כ"ג.) **אמר רב הונא חצר שיש לה שני פתחים צריכה שתי נרות. אמר רבא לא אמרן אלא משתי רוחות, אבל מרוח אחת לא צריך, מאי טעמא, אילמא משום חשדא, חשדא דמאן, אילמא חשדא דעלמא אפילו ברוח אחת נמי ליבעי, אי חשדא דבני מתא אפילו משתי רוחות**

נמי לא ליבעי. לעולם משום חשדא דבני מתא, וזימנין דמחלפי בהאי ולא חלפי בהאי, ואמרי כי היכי דבהאי פיתחא לא אדליק בהך פיתחא נמי לא אדליק.

הקשה הר"ן מהא דאיתא בברכות (ח: ס"א.) בהא שאסור לעבור מאחורי בית הכנסת בזמן התפילה, שאם יש לבית הכנסת פתח נוסף מותר, מפני שיאמרו שהוא נכנס בפתח השני, ואמאי הכא לא אמרינן הכי. ותיריך הר"ן דשאני תפילה שמי שלא מתפלל הוא פורק עול שמים מעליו, ולכן לא יבוא לחושדו, משא"כ נר חנוכה. עוד תריך דשאני נר חנוכה שיש בו הפסד ממון.

פסק ההלכה - חצר או בית שיש להם ב' פתחים אחת בצפון ואחת במזרח, צריך להדליק בשניהם מפני החשד, אפי' אם אין בחצר זו עוד דיררים, אך לא יברך אלא באחד מהם. ואם שני הפתחים הם באותה רוח מספיק שידליק באחד, אא"כ הם של שני בתים או שהבית חלוק מתוכו, שאז צריך להדליק בשניהם מפני שיחשדו שגרים שם שני בני אדם, ויש מקילים בששניהם שייכים לאדם אחד. וכתב הרמ"א שבזמן הזה שמדליקים בפנים ואין הכר לבני רה"ר כלל, אין חוששים לחשד, וביאר המ"ב שמה שכתב הטור שגם בזמננו שייך חשד, היינו בזמנו שהיו מדליקים ליד פתח הבית מבפנים, משא"כ עכשיו שמדליקים ממש בפנים ואין הכר כלל לבני רה"ר.

סימן תרע"ב

זמן הדלקת נר חנוכה

איתא בגמרא (שבת כ"א:) מצותה משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק. ובסימן זה יבואר לאיזה שקיעה הכונה, ומהו זמן שתכלה רגל מן השוק, ומתי אפשר להדליק בדיעבד לפני או אחרי הזמן.

סעיף א'

איתא בגמרא (כ"א:) **מצותה משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק.**

דעות הראשונים - דעת הר"ן שכוונת הגמרא שעיקר זמן ההדלקה הוא בשקיעה, אבל אם רצה יכול להדליק לפני השקיעה. אבל מדברי בה"ג נראה שאין להדליק לפני השקיעה, וכן מבואר ברמב"ם, וכן פסק השו"ע.

פסקי ההלכה -

לדעת השו"ע מדליקים בסוף השקיעה, והיינו בזמן צאת הכוכבים, ולא מאחרים ולא מקדימים, ובערב שבת מקדימים. אבל דעת הרבה ראשונים שצריך להדליק בתחילת השקיעה השניה, שזה בערך רבע שעה לפני

כהרמב"ם שכתב שאינו מדליק לאחר שעבר הזמן, וכתב הבית יוסף שלא היה לטור לכתוב שזה דלא כהרמב"ם, דאף לדברי האומר מדליק אינו מדליק אלא מספק.

פסקי ההלכה

אם לא הדליק בשקיעה בין במזיד בין בשוגג, מדליק עד שתכלה רגל מן השוק, שזה בערך חצי שעה, שאז יש עוברים ושבים ויש פרסומי ניסא, וצריך לתת בה שמן שתדלק עד זמן זה, וכל זה לכתחילה, אבל אם עבר הזמן ולא הדליק, מדליק עד עלות השחר, ואם בני הבית נעורים אז יברך, ואם הם ישנים ידליק בלי ברכה, ונכון שיקצצם כדי שיוכל להדליק בברכה, ודעת החמד משה שיכול לברך גם אם אין אנשים, וספק ברכות להקל, אך הרוצה לנהוג כוותיה אין למחות בידו. וכתב הרמ"א שי"א שבזמן הזה שמדליקים בפנים ואין ההכרח אלא לבני ביתו, א"צ להדליק לפני שתכלה רגל מן השוק, וידליק כשבני הבית מקובצים יחד, ומ"מ טוב להזהר גם בזמן הזה, שכיון שמדליקים בפתח הבית והוא פתוח, יש הכרח לעוברים ושבים.

אם לא הדליק כל הלילה אין לו תשלומין, דשרגא בטיהרא מאי אהני, וכן לא ישרים בלילה שלאחריו, כיון שכבר עבר זמנו, ולא דמי לתפילה שיש לה תשלומין. אמנם בלילות האחרות ידליק מספר הנרות כשאר בני אדם, ולא דמי לספירת העומר, דהתם כתיב "תמימות תהייה", אבל הכא כל יום הוא מצוה בפני עצמה, ותוספת הנרות היא משום הידור.

כמה זמן צריכות הנרות לדלוך - המדליק בחוץ צריך לתת שמן שידלק עד שתכלה רגל מן השוק, ואם מדליק אחר השקיעה ישים פחות שמן, רק עד סוף הזמן, ואם מדליק בתוך ביתו או שמדליק אחר שכלה רגל מן השוק יתן שמן לחצי שעה, ואם נותן יותר שמן אין בזה שום מצוה, אמנם בנרות של שעה יש הידור מצוה שיהיו ארוכות, אך לא יעשה אותם גדולות מדאי. ומי שאין לו שמן כשיעור ההדלקה ידליק בלי ברכה. ואין לקנות שעה מעובדי עבודת גילולים.

הנאה מהשמן אחרי זמן ההדלקה - אם נתן שמן יותר מהשיעור הנצרך להדלקה, יכול לכבות, וכן מותר אז להשתמש לאורה ומן השמן, אך טוב להתנות שאינו מקצה את השמן יותר משיעור הנצרך להדלקה, די"א שבסתמא הכל הוקצה להדלקה, ויש מחמירים שבעוד הנרות דולקות לא ישתמש לאורם, מפני שהרואה לא ידע שעבר זמן ההדלקה, ולדבריהם אפי' תנאי לא מועיל לזה, וכן אין לטלטל הנרות בעוד שהם דולקים אפילו יותר מחצי שעה.

מי שהדליק נר אחד בלילה השני, ידליק אח"כ עוד נר ולא יברך, והפמ"ג מצדד שאפי' אם מתחילה לא היה כוונתו להדליק אלא נר אחד לא יברך על הנר השני.

צאת הכוכבים. וי"א שמדליקים בזמן שהשמש נכסית מעינינו. וכתב המ"ב שמי שמתפלל מעריב בזמן צאת הכוכבים, נכון שידליק קודם מעריב, ויטיל בה שמן שתדלק חצי שעה אחרי צאת הכוכבים, שהרי הטור סובר שאפשר להקדים עד קרוב לחצי שעה, ולרמב"ם שצריך להדליק בשקיעה הרי אם מדליק חצי שעה או מעט יותר אח"כ לא יצא, ואף המקילים להדליק אח"כ אינו אלא מטעם ספק, ואם לא הדליק מקודם והגיע זמן מעריב, יקדים להתפלל מעריב.

הנוהגים תמיד להדליק אחר מעריב, נכון שיכינו את השמן בתוך הנרות לפני מעריב, דאם יכינו אחרי מעריב יש לחוש שיעבור עיקר זמן ההדלקה שהוא חצי שעה. וכתב הביאור הלכה שמה שהזכיר השו"ע שאין מקדימים הוא צ"ע מכמה שאלות, דדווקא קודם השקיעה אינו ניכר הפרסומי ניסא, אבל לא כשמדליק רבע שעה או חצי שעה לפני צאת הכוכבים, ובערב שבת הרי חייב להדליק לפחות עשרים וחמש דקות לפני צאת הכוכבים.

הדלקה מפלג המנחה - אם אין לו פנאי להדליק בזמנה, י"א (והכי נקטינן. פר"ח). שיכול להדליק מפלג המנחה ולמעלה, והיינו שעה ורבע לפני צאת הכוכבים (לפי שעות זמניות), דלא גרע מדאיתא בגמרא (ברכות כ"ז:): שאפשר להתפלל תפילת מוצאי שבת בשבת, ויכול לברך כשמדליק, ויתן בה שמן עד שתכלה רגל מן השוק, ולכמה פוסקים היינו חצי שעה אחרי צאת הכוכבים, ואסור להשתמש לאורה כל אותו הזמן, ואם כבתה בחול לפני צאת הכוכבים צריך לחזור ולהדליק אבל לא יברך. ואם נתן בה שמן רק לחצי שעה יוסיף עוד שמן וידליק אך לא יחזור ויברך. ואם הדליק לפני פלג המנחה צריך לכבותה ולחזור ולהדליק.

סעיף ב'

איתא בגמרא (כ"א:): מצותה משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק. מאי לאו דאי כבתה הדר מדליק לה, לא דאי לא אדליק מדליק. ואי נמי לשיעורה. עד שתכלה רגל מן השוק, ועד כמה, אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן עד דכליא ריגלא דתרמודאי.

דברי הראשונים - כתבו הר"ף והרא"ש ששיעור שתכלה רגל מן השוק הוא כמו חצי שעה אחר שקיעת החמה. עוד כתבו דהא דאיתא בגמרא אי נמי לשיעורה, הכונה כלומר שצריך לתת שמן כדי שתדלק עד השיעור הזה, ואחר זמן זה יכול לכבותה או להשתמש לאורה. ובהא דאמרין דאי לא אדליק מדליק כתב הרא"ש שלפי תירוץ זה לאחר זמן זה כבר עבר זמן ההדלקה, וממילא אף שיש בגמרא תירוץ אחר ראוי להחמיר ולהדליק נר חנוכה בתחלת הלילה. וכתב הבית יוסף משמע מדבריו דהיינו לכתחילה, אבל אם עבר ולא הדליק ידליק מספק, וכ"כ התוס', וכתב הטור שזה דלא

כשיגיע זמן ההדלקה אסור אפי' ללמוד, וכ"ש אכילה ושאר דברים, ואם התחיל פוסק, ויש להחמיר אפי' חצי שעה קודם, ולפי הסוברים שמדליקים אחרי השקיעה, ממילא חצי שעה קודם צריך להחמיר בכל הדברים, אך לענין לימוד נראה שאין להחמיר.

סימן תרע"ג

סעיף א'

אלו שמנים ופתילות כשרים לנר חנוכה

שמנים ופתילות שאינם דולקים היטב ויש חשש שיכבו אסור חכמים להדליק בהם בשבת, שמא יטה את השמן אל הפתילה ויתחייב משום מבעיר. ולהלן יבואר מה הדין בזה בחנוכה או בשבת חנוכה, וכן יבוארו איזה שמנים פסולים לנר חנוכה, ומה ראוי להדליק למצוה מן המובחר.

איתא בגמרא (כ"א) **אמר רב הונא פתילות ושמנים שאמרו חכמים אין מדליקין בהן בשבת, אין מדליקין בהן בחנוכה, בין בשבת בין בחול, קסבר כבתה זקוק לה ומותר להשתמש לאורה. ורב חסדא אמר מדליקין בהן בחול אבל לא בשבת, קסבר כבתה אין זקוק לה, ומותר להשתמש לאורה. אמר רב פתילות ושמנים שאמרו חכמים אין מדליקין בהן בשבת מדליקין בהן בחנוכה בין בחול בין בשבת, קסבר כבתה אין זקוק לה** (הלכך בחול שרי), **ואסור להשתמש לאורה** (שיהא ניכר שהוא נר מצוה, וליכא למיחש להטיה). ומשמע בגמרא שהלכה כרב, וכן פסק השו"ע.

פסקי ההלכה

כל השמנים והפתילות כשרים לנר חנוכה, אף שמנים גרועים שאינם נמשכים היטב אחר הפתילה, ואף פתילות גרועים שאין האש דולקת בהם היטב, ואף שבשבת אין מדליקים בהם, בחנוכה אין לחוש, דקיימא לן כבתה אין זקוק לה, דכיון שהדליק נעשה זכר לנס ונגמרה המצוה.

אפילו בליל שבת חנוכה מותר להדליק בכל השמנים והפתילות, כיון שאסור להשתמש בנר חנוכה, וכן הדין בנרות שהמהדרים מוסיפים נר בכל לילה, אמנם אם נתן בנר יותר משיעור המצוה, אסור להדליק בשבת חנוכה בשמנים ופתילות שאסור להדליק בהם בשבת, מפני שיש לחוש שיטה את הנר לאחר שיעור ההדלקה שמותר אז להנות מהנר, וכן אין להדליק בשבת חנוכה את השמש בשמנים ופתילות שאין מדליקים בהם בשבת, כיון שמוותר לעשות איזה תשמיש כנגד השמש.

מצוה מן המובחר להדליק בשמן זית, ואם אין שמן זית מצוי מצוה להדליק בשמנים שאורם זך ונקי, וכתב

הרמ"א שנוהגים במדינות אלו להדליק בנר של שעוה, כי אורו צלול כמו שמן, וכתב המ"ב דמ"מ מצוה יותר בשל שמן, מפני שעל ידי השמן נעשה הנס. ודעת מהר"ל מפראג שלא להדליק כלל בנר שעוה וחלב אלא דווקא בשמן, מפני שהנס נעשה בשמן, אבל אין נוהגים כוותיה. ומצוה מן המובחר לקחת לפתילה צמר גפן או חוטי פשתן.

שומן או חלב שנאסרו ע"י תערובת חלב אין להדליק בהם, וגם אין לבטלם בשישים כדי להדליק בהם.

שמן גזול צריך עיון אם הוא כשר לנר חנוכה.

אם נמצא עכבר בשמן, אסור להדליק בו נר חנוכה מפני שהוא מאוס.

הנוהגים להדליק בכל יום נר נוסף צריך שיהיה הנר הנוסף דומה לנר העיקרי. כ"כ הישועות יעקב. וכתב בבאר היטב בשם השבות יעקב שבמקום שהשמן זית ביוקר ושאר השמנים בזול, ידליק נר אחד בשמן זית, ושאר הנרות בשאר השמנים, ואפשר שגם הישועות יעקב מודה בזה, כיון שבשמנים לא ניכר ההבדל. ושנים המדליקים באותו בית יכול אחד להדליק נר של שמן והשני נר של שעוה.

איסור שימוש בנרות חנוכה

נר חנוכה אסור להנות מאורו. ולהלן יבואר איזה שימוש אסור לעשות לאור הנר, ומה הדין כאשר הניח נר של חול יחד עם נרות חנוכה.

איתא בגמרא (כ"ב) **אסור להרצות מעות כנגד נר חנוכה.**

דעות הראשונים - דעת הרא"ש והר"ן שגם תשמיש מצוה אסור לאורה, דכיון שעל ידי נס שנעשה במנורה תיקנוה, עשאוה כמנורה שאין משתמשים בה כלל, והגמרא נקטה להרצות מעות כדי לומר שאפילו תשמיש קל ועראי אסור, וכן מוכח בירושלמי, וכן נראה מדברי הרמב"ם. והר"ז והעיטור מתירים תשמיש של מצוה, דאין בזה ביזוי מצוה אלא כבוד. וכתב הרא"ש שהאיסור בהרצאת מעות שהוא תשמיש עראי הוא משום שידי סמוכות לנר לעיין בהם יפה, וכתב הבית יוסף שמשמע מדבריו שתשמיש עראי שאינו של גנאי, דהיינו שאין ידי צריכות להיות סמוכות לנר, מותר, ולא ידעתי למה לא כתבו כך הטור ורבינו ירוחם.

פסקי ההלכה

אסור להשתמש בנר חנוכה בין בשבת בין בחול, ואפילו לבדוק או לספור מעות שהוא תשמיש עראי אסור, והסכימו המ"א והט"ז שסה אסור אפילו אם אין ידיו סמוכות לנר, ואפילו תשמיש של קדושה כגון ללמוד תורה או לאכול סעודת שבת אסור, ומדברי הט"ז מוכח שלדעה זו אפילו בדרך עראי אסור, ובבה"ל זן בדבריו, וכתב דאפשר שתשמישי קדושה בדרך עראי לכו"ע אין להחמיר, ואפילו ללמוד בדרך קבע אפשר שאין להחמיר לאחר חצי שעה, ויותר טוב שאם הוא חול ואין לו נר אחר ללמוד לפניו

שיכבה הנר לאחר זמן ההדלקה ויחזור וידליקו, וגם בנר של בית הכנסת אין להשתמש אף תשמישי קדושה בתוך חצי שעה, אבל אם אינו משתמש בנר מותר לשבת בביתו בשעה שהנרות דולקות אפילו אם לא הדליק שמש, והשע"ת מביא מהפ"ח שמוותר ללכת לאור נר חנוכה שלא יכשל, דאינו מחויב לעצום עיניו, דלא מיקרי תשמיש. ויש מי שמתיר בתשמיש של קדושה, ודעת הט"ז דהיינו דווקא בדרך עראי, ולא"ר והחמד משה מותר לדעה זו אף בדרך קבע.

סעיף ב'

אם צריך להדליק נר חנוכה שכבה-

הדלקה עושה מצוה לפיכך אם כבתה אין זקוק לה אפילו אם כבו כל הנרות, מפני שכבר קיים את המצוה. וכן אם אחרי ההדלקה בא לתקנה וכיבה אותה בשוגג א"צ להדליקה. וכתב הרמ"א שאם רוצה לחזור ולהדליק אין לברך, והמ"ב מביא שהאחרונים כתבו שראוי לחזור ולהדליק בכל ענין אפילו בנכבה בשוגג, ואף בכיבה במזיד שודאי חייב לחזור ולהדליק, מ"מ לא יברך. ואם הדליק במקום שיש רוח וכבתה, צריך לחזור ולהדליק במקום שאין רוח, דהוי כאילו לא נתן בה שמן כשיעור, ומ"מ לא יברך עליה. ונראה שצריך שבשעת ההדלקה ידלקו נרות לפי מספר הימים, ואם כבה אחד לפני שסיים להדליק את כולם צריך לחזור ולהדליק מה שכבה. ואם רואה שהאש לא נאחזת היטב בפתילה ובודאי יכבה במהרה, צריך מדינא לחזור להדליק.

אם הדליק כראוי בערב שבת וכבתה קודם כניסת השבת, דעת השו"ע שא"צ לחזור ולהדליק, והט"ז סובר שבערב שבת מחויב לחזור ולהדליק בלי ברכה, וכתב המ"ב שראוי לחזור ולהדליק, ואם הוא כבר קיבל שבת מותר לומר לחבירו שעדיין לא קיבל שבת לחזור ולהדליק.

מצוה מן המובחר לקנות שעה לנר חנוכה ממה שנטף מהנרות בבית הכנסת, דהואיל ואיתעביד בהו חדא מצוה ליתעביד בהו מצוה אחרייתא.

סעיפים ג' ד'

אם צריך להחליף את הנר או הפתילות כל יום- נר של חרס שהדליק בו לילה אחד נעשה ישן ואין מדליקים בו בלילה אחר, ואם יש לו רק נר ישן יסיקו באור בכל לילה, ונר של מתכת או זכוכית או חרס מצופה באבר אין צריך חדש. ואת הפתילות א"צ להחליף כל יום, דאדרבה הם נוחים יותר להדליק כשהם דלקו כבר.

טוב שכל אחד יטריח לעשות לו מנורה יפה לפי כוחו, וכן יעשה נרות יפים.

שיכבה הנר לאחר זמן ההדלקה ויחזור וידליקו, וגם בנר של בית הכנסת אין להשתמש אף תשמישי קדושה בתוך חצי שעה, אבל אם אינו משתמש בנר מותר לשבת בביתו בשעה שהנרות דולקות אפילו אם לא הדליק שמש, והשע"ת מביא מהפ"ח שמוותר ללכת לאור נר חנוכה שלא יכשל, דאינו מחויב לעצום עיניו, דלא מיקרי תשמיש. ויש מי שמתיר בתשמיש של קדושה, ודעת הט"ז דהיינו דווקא בדרך עראי, ולא"ר והחמד משה מותר לדעה זו אף בדרך קבע.

הדלקת נר נוסף- כתב השו"ע שנהגו להדליק נר נוסף מלבד הנר שמניחים על השלחן (שדי בזה מעיקר הדין), כדי שאם ישתמש לאורה יהיה זה לאור הנר הנוסף שהודלק אחרון, דכיון שמדליקים בפנים שמא ישתמשו בנר חנוכה בלי לשים לב, ויניחנו רחוק קצת משאר הנרות כדי שיהיה היכר כמה נרות מדליקים, וכדי שאם יבוא להשתמש יהיה היכר שמשתמש רק לאורו.

וכתב הרמ"א שבמדינות אלו לא נהגו להוסיף נר אלא **להניח ליד הנרות את השמש** שבו מדליקים את הנרות, וזה יותר טוב כיון שע"ז מוכח בהדיא לבני הבית שאינו ממנין הנרות, ואפילו רבים המדליקים כל אחד ידליק שמש כיון שכל אחד מניח נרותיו במקום מיוחד, אפילו אם יש נר על השלחן, ונחלקו הפוסקים אם בכהאי גוונא מותר להשתמש כנגד כל הנרות יחד, או שרק כנגד השמש מותר, ודבר הצריך עיון גדול שהשמש לא מספיק לזה אסור לכו"ע. ויש לעשות את השמש ארוך יותר משאר הנרות, או שייניחנו גבוה יותר משאר הנרות, כדי שאם בא להשתמש יהיה עיקר תשמישו ממנו. וטוב שמלבד השמש יניח נר על השלחן. וכתב המ"א שלכתחילה אין להשתמש ליד הנרות אף שמדליק נר נוסף או שהניח שם את השמש, מפני שהרואה יאמר שאת כולם הוא הדליק לצורכו, אלא ישתמש לאור הנר הנוסף או לאור השמש בלבד כשהוא בפני עצמו.

אם נתערב נר חנוכה בנרות אחרים לאחר שהודלק וכבה בתוך זמן שיעורו, שכבר נאסר בהנאה, (דלפני ההדלקה הנר לא נאסר, דהזמנה לנר חנוכה לאו מילתא), דעת הרמ"א (כהתרומת הדשן) שאסור ליטול נר מהתערובת ולהדליקו ולהשתמש בו לאורו, אפילו אם יש אלף נרות אחרים, דדבר שבמנין אפילו באלף אינו בטל, וכן אם הנרות מהתערובת דולקים אסור ליטול מהם נר אחד להשתמש בו לאורו, אלא ידליק מהתערובת מספר נרות גדול יותר מהנרות האסורים, ואז מותר להשתמש אצלם אף לדעת המ"א דס"ל שבעלמא כשיש שמש מותר להשתמש דווקא בנר הנוסף או בשמש כשהוא בפני עצמו. וי"א שגם באופן זה אסור להשתמש כיון שהוא משתמש בכל הנרות, (ורק שמש שהוא מוגבה משאר הנרות מתיר להשתמש שם דאז עיקר תשמישו הוא בשמש), ובגר"א ובמור וקציעה משמע שיש להחמיר בזה. ודעת רש"ל שהנר האסור בהנאה בטל בשתי נרות מותרים, כיון שהנרות נמכרים במשקל, ואף

סימן תרע"ד

הדלקת נרות אחרים מנר חנוכה

נתבאר בסימן הקודם שני חנוכה אסור להשתמש בו לתשמיש אחר, ובסימן זה יבואר באיזה אופן מותר להדליק ממנו נר אחר של חנוכה או של שאר מצוות.

איתא בגמרא (כ"ב). איתמר רב אמר אין מדליקין מנר לנר, ושמואל אמר מדליקין. אמר אביי כל מילי דמר עביד כרב לבר מהני תלת דעביד כשמואל, וחד מינייהו מדליקין מנר לנר. יתיב ההוא מדרבנן קמיה דרב אדא בר אהבה ויתיב וקאמר טעמיה דרב משום ביזוי מצוה הוא, אמר להו לא תציתו ליה טעמיה דרב משום מכחישי מצוה (דמיחזי כמאן דשקיל נהורא ושואב קצת מלחלוחית שמונו), מאי בינייהו דקא מדליק משרגא לשרגא (מדליק נר של מצוה ישירות מנר של מצוה), מאן דאמר משום ביזוי מצוה משרגא לשרגא מדליק, מאן דאמר משום אכחוש מצוה משרגא לשרגא נמי אסור. מתיב רב אויא וכו'. מאי הוי עלה, אמר רב הונא בריה דרב יהושע חזינא אי הדלקה עושה מצוה מדליקין מנר לנר ואי הנחה עושה מצוה אין מדליקין מנר לנר, דאיבעיא להו הדלקה עושה מצוה או הנחה עושה מצוה, תא שמע וכו', שמע מינה הדלקה עושה מצוה.

דעות הראשונים - דעת הרי"ף והרמב"ן שלמסקנת הגמרא מותר להדליק רק מנר לנר ממש, ולא ע"י קינסא, משום ביזוי מצוה, אבל בעל התרומה והר"ן מתירים אפילו על ידי קינסא, דס"ל שלהלכה אין בזה משום ביזוי מצוה. והתוספות כתבו שלמסקנה מותר להדליק מנר לנר, ומכל מקום כיון שנוהגין העולם להחמיר אין לשנות המנהג.

פסק ההלכה

כתב השו"ע שמותר להדליק נר חנוכה מנר חנוכה, והיינו מיום שני ואילך שמדליקים יותר מנר אחד, או כששני אנשים מדליקים בבית אחד, ודווקא בלא אמצעי, אבל אסור להדליק נר של חול כדי להדליק בו נר אחר של חנוכה, אפילו אם הנר שמדליק בו הוא השמש. ויש מתירים אפילו ע"י אמצעי, א"כ יש לחוש שיכבה הנר של חול לפני שידליק ממנו נר חנוכה. וכתב הרמ"א שנהגו להחמיר בנרות חנוכה שלא להדליק מנר לנר אפי' בלי אמצעי, דעיקר המצוה היא נר אחד, אבל בשאר נרות של מצוה כגון של שבת או של בית הכנסת מדליקים מנר לנר, וכן עמא דבר, ודוקא להדליק מהם נר של הדיוט אסור וכתב הפמ"ג שאם שני בעלי בתים דרים בבית אחד ששניהם צריכים מדינא להדליק נר

חנוכה, מותר להדליק מנר גם לרמ"א, אמנם הדלקה ע"י אמצעי אינו כדאי אפילו בשאר נרות של מצוה.

אף שמבואר בסימן תרע"ה שצריך להניח נרות חנוכה במקומם לפני ההדלקה, ולא להדליקם ואח"כ להניחם במקומם, מ"מ לדעת הט"ז שעל זמן מועט אין להקפיד, א"כ אפשר לקחת את הנר ולהדליקו מנר אחר (באופנים המותרים). ולשארי אחרונים הסוברים שיש להקפיד גם על זמן מועט, מיירי ששני הנרות קבועות במקומם ויש להם פתילות ארוכות שמגיעות לנר השני בלי להסירם ממקומם, ומסתבר שאע"פ שהוא מושך את הנר שרוצה להדליק מותר, כל שאינו מסיר את הפתילה לגמרי מהנר. והא"ר כתב דמיירי שנטלטל את הנר הדולק לנר השני, והפמ"ג מפקפק בזה שהרי אין לטלטל נר חנוכה ממקומו, וכתב השעה"צ שהא"ר סובר שכיון שטעם האיסור הוא שיאמרו שהוא מטלטלו לצורכו, א"כ כשרואים שהוא מטלטלו לצורך הדלקת נר אחר מותר.

לאחר שעבר זמן המצוה הנרות מותרים בהנאה ומותר להדליק מהם, אמנם לדעת הסוברים בסימן תרע"ב שגם אחרי זמן המצוה אסור להשתמש לאור הנרות, ה"ה שאין להדליק מהם נר של חול, אמנם בהדלקת נר של מצוה שמדינא מותר גם בתוך הזמן, אין להחמיר אחרי שעבר זמן המצוה.

אם כבה אחד מהנרות אין להדליקו מדינא מנר אחר, אפילו אם כבה בתוך שיעור זמן ההדלקה, דמעיקר הדין אין צריך להדליקו, דכבתה אין זקוק לה, וכ"ש שאין להדליק את השמש שנכבה משאר הנרות, אמנם בבית הכנסת אין חילוק בין השמש לשאר נרות, ולכן יש לגעור באלו שמדליקים אפי' מהשמש שבבית הכנסת, חוץ ממוצאי שבת כדי להאיר את המבואות האפלים כדי ללכת לביתו.

יש אומרים שניר של בית הכנסת ושל שבת ושל חנוכה ושל תלמוד תורה ושל חולה הצריך נר כולם נר של מצוה ומותר להדליק זה מזה. וכתב הגר"א שלדעה ראשונה בסימן תרע"ג שאסור להשתמש בנר חנוכה אפילו לתשמיש של קדושה, אסור להדליק נרות של מצוה אחרת מנר חנוכה, ולדבריו גם נר של שבת ונר של בית הכנסת וכדומה אין להדליק אחד מחבירו.

סימן תרע"ה

הדלקה עושה מצוה

סעיף א'

הגמרא (שבת כ"ב:) מסתפקת אם עיקר מצות נר חנוכה זו ההדלקה או ההנחה, ונ"מ בנר שדלק מאתמול אם מספיק לכבותו ולהדליקו, או שצריך גם להגביהו ולהניחו, וכן נ"מ מה הדין אם חרש שוטה וקטן הדליקו, ומסקנת הגמרא שהדלקה עושה מצוה, ובסימן זה יבואר הנ"מ בזה למעשה.

איתא בגמרא (כ"ג.) **שמע מינה הדלקה עושה מצוה שמע מינה.**

ואיתא בגמרא שמהאי טעמא **עששית שהיתה דולקת והולכת כל היום כולו, למוצאי שבת מכבה ומדליקה.** ופירש רש"י שהדליק אותה מערב שבת למצות חנוכה, דבמוצאי שבת צריך לכבותה ולהדליקה למצות הלילה.

עוד איתא בגמרא (כ"ב:) **אמר רבא היה תפוש נר חנוכה ועומד, לא עשה ולא כלום, וכו', התם הרואה אומר לצורכו הוא דנקיט לה. אמר רבא הדליקה בפנים והוציאה לא עשה כלום. וכו', התם נמי הרואה הוא אומר לצורכו הוא דאדלקה.**

כתב הנמוקי יוסף שאין ראוי להדליק נרות חנוכה בבית הכנסת במקום שמדליקים בו נרות כל השנה להשתמש לאורם, אלא ידליק בבית הכנסת במקום אחר.

פסקי ההלכה

הדלקה עושה מצוה ולא הנחה, שהרי מברכים אשר קדשנו במצוותיו וציוונו להדליק וכו' (ולפ"ז ה"ה בשבת ויו"ט), ולכן אם הנר היה מונח מכובה במקום ההדלקה שלא לשם מצות נר חנוכה, מספיק שידליקנו, וא"צ להסירו ולהניחו לשם מצות נר חנוכה, וכן נר שכבר היה דולק מאתמול לשם נר חנוכה של אתמול, מכבה אותו וחוזר ומדליקו לשם מצוה (דכל יום זו מצוה בפני עצמה), וא"צ לכבותה ולהגביהו ולחזור ולהניחו לשם מצוה ולהדליקו.

צריך להדליק את הנר במקום הנחתו, שאם הדליק בתוך הבית והוציאו לפתח ביתו מבחוץ לא יצא, מפני שהרואה אומר שהדליקו לצורכו, ואף בזמננו שמקילים להדליק בתוך הבית מ"מ צריך להדליק את הנר במקום שייניחו לבסוף, ואם לא עשה כך לא יצא, ואפילו אם הדליקו בחוץ והכניסו לפנים לא יצא.

הזאת הנרות בתוך מקום ההדלקה – כתבו הפוסקים שיש להזהר שלא לטלטל את הנרות עד אחר חצי שעה של שיעור ההדלקה אפילו אם חוזר ומניחם ושתי המקומות בפנים או שתיהם בחוץ, ויש מהאחרונים שמקילים בזה, וכתב הפמ"ג שלכתחילה ודאי יש להזהר בזה, ואפילו בנרות חנוכה שמדליקים בבית הכנסת יש להזהר לכתחילה שלא לטלטלם ממקומם עד שיעור חצי שעה.

המדליק נרות חנוכה במקומם ואוחזם שם בידו, לא יצא. הט"ז כתב שהיינו דוקא אם אוחזם כל זמן מצותו, אבל אם אוחזם קצת זמן ואח"כ מניחם יצא, אבל כמה אחרונים מפקפקים בזה ודעתם שאין להדליק עד שיהיו הנרות מונחים במקומם.

סעיף ב'

י"א שכיון שהדלקה עושה מצוה יש **לתת קודם ההדלקה שיעור שמן הנצרך** לכל זמן ההדלקה, אבל אם בירך והדליק ואח"כ הוסיף בה שמן עד כדי שיעור ההדלקה לא יצא, וצריך לכבותה ולתת בה שמן כשיעור ולחזור ולהדליק בלי ברכה.

סעיף ג'

מי חייב בהדלקה

איתא בגמרא (כ"ג.) **והשתא דאמרין הדלקה עושה מצוה, הדליקה חרש שוטה וקטן לא עשה ולא כלום** (אע"פ שהנחה נעשתה ע"י גדול. ר"ן). **אשה ודאי מדליקה, דאמר רבי יהושע בן לוי נשים חייבות בנר חנוכה, שאף הן היו באותו הנס.**

פסקי ההלכה –

הדלקת נר חנוכה ע"י אשה – אשה חייבת בהדלקת נר חנוכה מפני שהנס נעשה גם להם, וגם התשועה נעשית ע"י אשה, ואפי' איש יכול לעשות אשה שליח להוציאו אם הוא עומד שם בשעת ההדלקה ושומע את הברכה, ובדיעבד אם לא ענה אמן על הברכה יצא ידי חובה, אבל אמרו חכמים תבוא מארה לאדם שאשתו ובניו מברכים לו. וכן איש מברך לאשה והיא יוצאת ידי חובה אם היא עומדת שם ושומעת את הברכה, אבל לא בענין אחר. ולדידן שכל אחד מדליק בפני עצמו, מ"מ אשה אינה צריכה להדליק, מפני שהיא טפילה לאנשים, וכ"כ הרש"ל והא"ר שאשתו כגופו דמי ואינה צריכה להדליק, ואם היא רוצה להדליק יכולה לברך כשאר מצוות עשה שהזמן גרמא, ואם האיש לא בבית תדליק האשה בברכה ויכולה להדליק בעד כל בני ביתה, ולא ידליק קטן.

חרש שוטה וקטן שהדליקו לא עשו כלום, אע"פ שהנחה היתה ע"י גדול, ואע"פ שגדול עומד על גביהם. וי"א שבקטן שהגיע לחינוך מותר, ואין לסמוך על דעה זו למעשה. וכתב הרמ"א דמ"מ לדידן שכל אחד מבני הבית מדליק גם קטן שהגיע לחינוך צריך להדליק בשביל עצמו. ומ"מ די שידליק נר אחד בכל לילה. והמ"א מביא מהשלטי גיבורים שקטן לא צריך להדליק כשכבר הדליקו באותו בית, ואינו חייב אלא כשיש לו בית בפני עצמו.

סומא שנמצא בבית שאחרים מדליקים בו, עדיף שישתתף עימם בפריטי ויברכו עליו ולא ידליק בעצמו, וכן אם יש לו אשה אשתו מדליקה עליו, ואם הוא לבד בבית ידליק בעצמו ע"י סיוע של אחר, ולא יברך, וכ"ש שאינו יכול להוציא אחרים.

גר יכול לומר בברכה שעשה ניסים לאבותינו.

סימן תרע"ו

סעיפים א' ב'

איתא בגמרא (כ"ג.) **אמר רב יהודה יום ראשון הוואה מברך שתיים, ומדליק מברך שלש, מכאן ואילך מדליק מברך שתיים ורואה מברך אחת. מאי ממעט, ממעט זמן. ונימעוט נס, נס כל יומי איתיה. מאי מברך, מברך אשר קדשנו במצותיו וצונו להדליק נר של חנוכה.**

י"א שנוסח הברכה הוא על מצות הדלקת נר חנוכה, ואין לומר להדליק כיון שאפשר להדליק ע"י שליח, כדמצינו בפסחים (ז:): שמברכים על מצות מילה כיון שאפשר למול ע"י שליח, וכן הנוסח בירושלמי. אבל נוסחת הפוסקים לברך להדליק, וכן המנהג, ואף שאפשר להדליק ע"י שליח, כיון שצריך להשתתף בפריטי הוי כאילו אינה יכולה להתקיים ע"י אחר.

פסקי ההלכה

מנין הברכות - המדליק בלילה הראשון מברך ג' ברכות, להדליק נר חנוכה, שעשה ניסים, ושהחיינו, ובשאר הלילות אין מברכים שהחיינו.

מתי מברכים - מברכים את כל הברכות בכל הלילות לפני תחילת ההדלקה. ואם נזכר אחרי שהדליק חלק מהנרות יכול לברך את כל הברכות, ואם נזכר אחרי שהדליק את כל הנרות יברך רק שעשה ניסים ושהחיינו.

אם לא בירך שהחיינו בלילה הראשון יברך בלילה השני, או בשאר הלילות כשיזכר בשעת הדלקה, (כדאיתא בעירובין מ: לענן ברכת זמן בפסח וסוכות), ואם נזכר אחרי ההדלקה אינו מברך באותו לילה, ואם זה הלילה השמיני ועדיין לא בירך, שאם לא יברך יתבטל לגמרי מברכת שהחיינו, אפשר שיכול לברך שהחיינו על הזמן אף שכבר הדליק מקודם, וצ"ע.

נוסח הברכות - בשו"ע כתב שיאמר להדליק נר חנוכה, ובגמרא וכל הפוסקים הנוסח להדליק נר של חנוכה, והמהרש"ל כתב שיאמר שלחננו במילה אחת, והעולם אין נוהגים להקפיד בזה. יאמר בזמן הזה ולא ובזמן הזה. והגיענו לזמן הזה הל' בחיריק ולא בפתח.

סעיף ג'

ברכת הוואה - מי שלא מדליק בביתו, מברך שעשה ניסים כשרואה נר חנוכה דלוק, וביום הראשון גם שהחיינו. אמנם אם הוא עתיד להדליק בביתו בהמשך הלילה לא יברך על הראיה אלא כשידליק. ואם מדליקים עליו בביתו, לדעת השו"ע לא יברך על הראיה, ויש סוברים שכיון שאינו מדליק בעצמו וגם אינו משתתף בפריטי צריך לברך, ולמעשה אין כדאי לברך באופן זה, דספק ברכות להקל, אבל המשתתף בפריטי ושומע הברכה

(אפילו לא ראה אז את הנרות) לכו"ע אינו מחויב לברך אח"כ על הראיה, דשומע כעונה. והמברך שהחיינו על הראיה אינו חוזר ומברך למחרת כשמדליק בעצמו, ולמבואר בשו"ע שאם אשתו הדליקה חשיב כמדליק בעצמו, א"כ אם היא בירכה שהחיינו הוא אינו מברך כשמדליק בליל ב' כשבא לביתו.

סעיף ד'

אמירת הנרות הללו - אחרי שהדליק את הנר הראשון (שהוא עיקר המצוה) אומר הנרות הללו אנו מדליקים על התשועות וכו', ויגמור את ההדלקות בזמן האמירה, ומי שנוהג לומר הנרות הללו אחרי סיום ההדלקה גם שפיר דמי. (ויש בהנרות הללו ל"ו תיבות מלבד תיבות הנרות הללו, כמונין הנרות שמדליקים בחנוכה, כלומר הנרות הללו הם ל"ו, ויאמר הנרות הללו קודש ולא יאמר הם, כדי שלא יהיו ל"ז תיבות. ובתיבות הנרות הללו יש ח' אותיות רמז לח' ימי חנוכה).

סעיף ה'

מאיזה נר מתחילים להדליק

יש ג' כללים שיש בהם נ"מ לענין מאיזה נר מתחילים להדליק נרות חנוכה: א' נר חנוכה מצוה להניחה בטפח הסמוך לפתח משמאל, אמנם יש מדליקים בתוך הבית סמוך לפתח, ויש מדליקים בחלון. ב' כל פניות שאתה פונה לא יהיו אלא דרך ימין, ונחלקו הפוסקים אם הכונה להתחיל בנר הימני ואח"כ לפנות לשמאל, או להתחיל בשמאלי כדי לפנות לימין. ג' נחלקו הפוסקים האם מתחילים להדליק את הנר הנוסף כדי להראות את תוספת הנס, או להתחיל בנר הראשון שהוא עיקר המצוה והשאר רק הידור. ולהלן יבוארו פרטי הדינים והשיטות בזה למעשה.

דעת השו"ע - [המניח נרותיו מחלל הפתח והלאה לתוך חלל הבית] יתחיל להדליק בליל א' בנר היותר ימני, ובלילה השני כשמוסיף עוד נר סמוך לו יתחיל ויברך על הנר הנוסף (שהוא מורה על הנס, שהרי בתוספת הימים נתווסף הנס) שהוא יותר שמאלי, **דכל פניות שאתה פונה לא יהיו אלא לימין** (יזמא ט"ו:), וכן בהמשך לילות החנוכה יתחיל תמיד בנר הנוסף ואח"כ יפנה לימין. ואין חילוק בין המניח נרותיו מימין הפתח למניח משמאל הפתח, תמיד יתחיל בנר הנוסף. ואם מניח נרותיו בחלון או בחלל הפתח או בבית הכנסת, הנר הראשון יהיה בצד ימין, ובכל יום יוסיף עוד נר מצד שמאל ויתחיל להדליק בנר הנוסף ויפנה לימין, ובשעת ההדלקה ירחיק עצמו לצד שמאל, כדי שיפגע תחילה בנר הנוסף ולא יצטרך להעביר על המצוות.

דעת רש"ל והגר"א שידליק תמיד תחילה את הנר הסמוך לפתח, מפני שעדיף לברך על עיקר המצוה ולא על הרשות, ומפני שעיקר המצוה היא בטפח הסמוך לפתח, ואח"כ

ידליק את שאר הנרות, והיינו שאם הנרות מונחים בימין הפתח ידליק מימין לשמאל, ואם הנרות משמאל הפתח ידליק משמאל לימין. ואם מניח את הנרות בחלון או בחלל הפתח או בבית הכנסת, גם יברך תמיד על הנר הראשון, ונראה שיעמידנו לצד שמאל ובכל יום יתחיל בו ויפנה לצד ימין.

להלכה דעביד כמור עביד ודעביד כמור עביד. וטוב ונכון לסדר את כל הנרות בחלל הפתח כדי שכולם יהיו בטפח הסמוך לפתח, ויזהר שלא יפתח את הפתח בתוך שיעור ההדלקה של חצי שעה, כדי שהרוח לא תכבה את הנרות.

דעת הלבוש והט"ז שהמעלה של ימין היא להתחיל להדליק בימין ולפנות לשמאל, וממילא כשיש מזוזה שצריך להדליק בשמאל הכניסה, ישים את הנר הראשון ליד הפתח, ובכל יום יוסיף נר לצד הבית, ויברך על הנר הנוסף שהוא ימני ויפנה לשמאל, ואם הוא מדליק בחלל הפתח או בחלון או בבית הכנסת, ידליק בלילה הראשון את הנר הכי שמאלי, ובכל יום יוסיף נר לצד ימין ויברך על הנר החדש ויפנה לשמאל, עד שביום האחרון יתחיל להדליק בנר הכי ימני, והפמ"ג נהג כהט"ז, וכן העתיק הדרך החיים להלכה, נמצא שלהלכה יש ג' שיטות, וכל הנ"מ היא רק מה נכון לעשות לכתחילה, דבכל גוונא יצא ידי חובה.

בבית הכנסת שמבואר בסימן תרע"א שדליקים בצד דרום ומתחילים להדליק בנר המזרחי, לדעת השו"ע יעמוד כשאחוריו לדרום ופניו לצפון, ולדעת רש"ל והגר"א וכן לדעת הלבוש והט"ז יעמוד כשאחוריו לצפון ופניו לדרום.

סימן תרע"ז

דין אכסנאי וכדומה בחנוכה

סעיף א'

איא בגמרא (כ"ג.) **אמר רב ששת אכסנאי חייב בנר חנוכה. אמר רבי זירא: מריש כי הוינא בי רב משתתפנא בפריטי בהדי אושפיזא, בתר דנסיבי איתתא אמינא השתא ודאי לא צריכנא, דקא מדליקי עלי בגו ביתאי.**

פסקי ההלכה-

אכסנאי צריך להדליק נרות ולברך, ואם אשתו מדליקה עליו בביתו, הוא יוצא ידי חובה בהדלקתה אפילו אם הוא רחוק מביתו, (ומשמע בתרומת הדשן דה"ה כשהוא לא יודע בבירור אם אשתו מדליקה, אלא שהוא יודע שהיא או בני ביתה יודעים שהאשה צריכה להדליק כשבעה"ב לא בבית). אבל אם אינו יודע אם אשתו מדליקה עליו, או שיוודע שאין מדליקים עליו בביתו, אם יש לו נר נכון יותר שידליק בעצמו ויברך לצאת דעת מהר"י וייל שכתב שהיום שהמנהג להדר שכל אחד מדליק נר, יבוא לחושדו שלא הדליק.

אכסנאי שאין לו נר, צריך לתת פרוטה לבעל הבית כדי שבעה"ב יקנה לו חלק בשמן, וא"צ לתת חצי מהוצאות

הנר, וכן מהני שבעה"ב יקנה לו במתנה חלק בשמן ולכאורה באופן זה צריך להקנות באחד מדרכי הקנין ולא באמירה בעלמא, (וי"א שצריך בעה"ב להוסיף מעט שמן בשביל האכסנאי יותר משיעור חצי שעה ששם בשביל עצמו), וצריך האכסנאי לשמוע את הברכות מבעה"ב, ויזהר שיהיה לכולם שותפות בכל השמן של כל הלילות.

מי שלא ידע שהדליקו עליו ובא באותו לילה לביתו ומצא שהדליקו עליו, צריך להדליק. ועי' במג"א שבה לא יברך.

אפילו אכסנאי שאוכל על שלחן בעה"ב, כיון שהוא אורח ואינו אוכל שם בקביעות אינו יוצא בהדלקת בעה"ב אם אינו משתתף עימו. ומשמע מהשו"ע שאפילו אכסנאי שיש לו חדר בפני עצמו יכול להשתתף עם בעה"ב או אם הוא נשוי יכול לסמוך על ההדלקה שבביתו.

אכסנאי שיש לו פתח לרה"ר בפני עצמו, צריך להדליק בפתחו מפני החשד, אפילו אם יודע שמדליקין עליו בביתו, ואפילו אם הפתח פתוח לאותו רוח שבעה"ב מדליק שם, ואע"פ שאותו בית מיוחד לו רק לשינה והוא אוכל על שלחן בעה"ב, כיון שהעולם לא יודעים שהוא אוכל במקום אחר, וי"א שבאופן זה לא יברך אם יודע שמדליקין עליו בביתו, אבל אם אין מדליקים עליו בביתו צריך לברך. והבה"ל מסתפק אם ההדלקה מפני החשד היא דווקא כשהבית חלוק מתוכו ויש לו חדר מיוחד שם, או גם כשאין הבית חלוק מתוכו, ויש לו זוית בבית שהוא משתמש שם ובאותו זוית יש פתח לרחוב. וכן בן האוכל אצל אביו אפילו בקביעות ויש לו מקום מיוחד לשינה הפתוח לרה"ר, צריך להדליק באותו פתח מפני החשד. ובזמן הזה שמדליקים בפנים ממש ליכא חשדא לעוברים ושבים, ובני הבית יודעים שאינו אוכל שם, ידליק במקום שאוכל מפני שמקום אכילתו עיקר, או שישתתף עם בעה"ב בפריטי.

י"א שבזמננו שמדליקים בתוך הבית, וגם כל אחד מדליק בפני עצמו, כל אורח צריך להדליק בעצמו, ולא מועיל להשתתף בפריטי או שאשתו מדליקה בביתו, כיון שאין הדבר ידוע לבני הבית, והמ"א מסיק שאין להחמיר בזה אלא כשיש לו חדר בפני עצמו, והמ"ב כתב שכבר הובא לעיל שאכסנאי שיש לו נר נכון שידליק בעצמו, ובסימן תרע"ו מובא ש"א שמי שיוצא בהדלקת אנשי ביתו צריך לברך שעשה ניסים כשרואה נר חנוכה, ולכן נכון יותר להדליק בעצמו אפילו נר אחד ולא לסמוך על קולא זו.

בחור שלומד שלא בביתו ואוכל בפני עצמו דינו כאכסנאי, אמנם אם הוא סמוך על שלחן בעה"ב בקביעות דינו כבני ביתו, ודעת הפר"ח שבכל גוונא הוא צריך להשתתף.

משרת כיון שהוא סמוך בקביעות על שלחן בעה"ב מדינא אינו צריך להדליק, אא"כ הוא רוצה להיות מן המהדרין.

בן הסמוך בקביעות על שלחן אביו, הרי הוא בכלל נר איש וביתו ואינו צריך להשתתף, אא"כ הוא רוצה להיות ממהדרין שמדליקים נר לכל אחד. וי"א שגם בן צריך להשתתף.

שני בעלי בתים שדרים בחדר אחד וכל אחד אוכל משלו, כתב הפמ"ג שנחלקו הלבוש והפר"ח אם יכולים להשתתף, או שרק באורח מועיל שיתוף, והפר"ח הביא ראיה מהמגיד משנה שכל אחד צריך להדליק, אמנם מסתימת דברי השיבלי לקט בשם רבותינו משמע שדי בשיתוף.

מי שסועד אצל חבירו באקראי ויש לו בית באותה עיר, צריך ללכת לביתו להדליק שם נר חנוכה, ואם אינו רוצה לזוז ממקום שסועד, יצוה לאשתו שתדליק עליו בביתו, ומ"מ מצוה בו יותר מבשלוחו.

מי שהולך עם אנשי ביתו לבית אביו או חמיו בקביעות לשמונת ימי החנוכה, והוא סועד וישן שם, אע"פ שביום הוא אוכל אכילת עראי בביתו אינו מדליק אלא בבית שאוכל וישן שם בלילה, שכיון שאין אנשים בביתו למי ידליק, ובפרט בזמננו שההכר הוא לבני הבית והם לא נמצאים בביתו.

סעיף ב'

קטן שהגיע לחינוך צריך להדליק. לדעת השו"ע שגם המהדרין מן המהדרין רק אדם אחד מדליק לכל בני הבית, מיירי שיש לקטן בית בפני עצמו, ולכן הוא צריך להדליק ולברך. אבל לדידן שנוהגים שכל אחד מבני הבית מדליק, א"כ בכל גוונא הקטן צריך להדליק בפני עצמו, וכן פסק הרמ"א בסוף סימן תרע"ה, אבל דעת השלטי גיבורים והמאירי שאפילו לדידן א"צ לחנך קטן להדליק רק כשיש לו בית בפני עצמו.

סעיף ג'

השו"ע מביא דעת המרדכי שגם מי שמדליקים עליו בביתו, אם הוא במקום שאין אף אחד שמדליק צריך להדליק ולברך, כי הוא חייב לראות את הנרות, וכתב הרמ"א שכך נוהגים, והמ"ב כתב שכיון שהשו"ע בסימן תרע"ו סתם שכשמדליקים בביתו א"צ לברך על הראיה שלא כדעת המרדכי, א"כ לדינא אין לברך אא"כ יאמר שאינו רוצה לצאת בהדלקת אשתו, וכדלהלן.

הרוצה להחמיר להדליק בעצמו אע"פ שמדליקים עליו בביתו אפילו נמצא אצל יהודים והוא רואה נרות חנוכה, כתב הרמ"א שהוא יכול להחמיר ולהדליק בעצמו ולברך, וכן נוהגים, ובלבד שיכוון שלא לצאת בהדלקה שבביתו, וכן סתמו הרבה אחרונים. וי"א שכיון שחז"ל אמרו שהוא יוצא בהדלקת אשתו לאו כל כמיניה לומר שאינו רוצה לצאת, וידליק בלי ברכה. וכתב המ"ב שלדינא אף שודאי אין למחות ביד הנוהגים לברך, מ"מ טוב יותר להדר לשמוע את הברכות מאחר ולכוון לצאת בהם ואח"כ להדליק נרותיו, או שידליק זמן מה

לפני הזמן שאשתו רגילה להדליק. וכיון שעיקר זמן ההדלקה הוא עד שתכלה רגל מן השוק, לכן הנוסעים לירידים שהם נוסעים כמה שעות בלילה יזהירו את נשותיהם להדליק בבית מיד בצאת הכוכבים, והוא יסמוך על הדלקתה, ומ"מ כשיבוא לאושפיזא ידליק בלי ברכה ויהדר לשמוע הברכות מאחר ויענה אמן.

סעיף ד'

השמן שנשאר מהדלקת נרות חנוכה, אם נתן מתחילה כשיעור הנצרך להדלקה ונכבה באמצע ונותר, אסור בהנאה, (ולא דמי לעצי ונויי סוכה שמוותרים בהנאה אחרי החג, דהתם לא הקצה אותם אלא לימי החג, אבל שמן שהוא מתכלה ע"י השימוש ההקצאה היא לגמרי. ולא דמי לנר שבת שמור בהנאה אחרי שבת, דשם אף בעודו דולק למצוותו הוא מותר בהנאה. בית יוסף בשם הר"ן). ובכל הלילות מדליק ממנו למחרת, וביום השמיני עושה לו מדורה ושורפו בפני עצמו. ואסור להשאירו לחנוכה הבא דחיישין לתקלה, ואפילו להניחו בכלי מאוס שאין חשש שיבוא לאוכלו אסור שמוא יבוא להדליק ולהנות ממנו.

אם נתערב השמן בשמן אחר ואין שישים לבטלו י"א שאין להוסיף עליו ולבטלו, ויש מתירים להוסיף בכל איסור דרבנן (יורה דעה סימן צ"ט).

אם מתחילה נתן שמן יותר מכשיעור, מותר להשתמש בו לכתחילה, וי"א שרק אם התנה שלא יאסור אלא כשיעור מותר אבל בסתמא נאסר, ועיין בזה בסימן תרע"ב. ואם ביום השביעי נכבה הנר בתוך שיעור ההדלקה, והוסיפו על השמן ביום השמיני הרבה יותר מכשיעור והדליקו בו, לכו"ע אסור להנות ממה שנשאר, אא"כ יש שישים כנגד השמן הראשון. ואם לקח צלוחית של שמן לנר חנוכה ונשתמש בו כדי צרכו, לכו"ע הנותר לא נאסר בהנאה. והשלטי גבורים מסתפק מה הדין בנתן שמן לחצי שעה ואח"כ ראה שזה יכול לדלוך יותר מחצי שעה, כגון שהפתילה דקה, האם הכל נאסר כיון שהקצהו מדעתו אף שזה בטעות, או לא.

סימן תרע"ח

דיני קדימה בנרות שבת וחנוכה

ויין לקידוש והבדלה

איתא בגמרא (כ"ג:) אמר רבא, פשימא לי נר ביתו ונר חנוכה, נר ביתו עדיף, משום שלום ביתו. נר ביתו וקידוש היום, נר ביתו עדיף, משום שלום ביתו. בעי רבא נר חנוכה וקידוש היום מהו, קידוש היום עדיף דתדיר, או דילמא נר חנוכה עדיף משום פרסומי ניסא, בתר דאבעיא הדר פשטה, נר חנוכה עדיף משום פרסומי ניסא.

פסקי ההלכה-

סימן תר"פ

זהירות מאיסור כבוי בנרות חנוכה בשבת

סעיף א'

צריך להזהר שלא להעמיד את הנרות במקום שיש שם רוח, ובשבת שאסור לכבות צריך שמירה יתירה בזה כשמדליק כנגד פתח הבית מבפנים שיחצוץ באיזה דבר בין הנרות לפתח, כדי שהרוח לא תכבה את הנרות כשהוא פותח את הדלת, ואם לא נתן אסור לפתוח את הדלת. וגם במקום שמדליקים בכותל אחורי הדלת צריך להזהר בזה כמבואר בסימן רע"ז. אבל במקום שמדליקים בבית החורף ויש בית לפני בית החורף אין לחוש, כיון שאינו פסיק רישיה שיכבה, אבל אם פתח בית החורף מכוון כנגד פתח הבית לחצר או לרה"ר, יזהר לסגור פתח הבית לפני שפותח פתח בית החורף.

סעיף ב'

בערב שבת אסור לקבוע את הנרות בדלת עצמה, מפני שבפתיחה וסגירה הוא מקרב או מרחיק את השמן מהנר, ומתחייב משום מבעיר או מכבה, ואע"פ שאינו מכוין לזה הוי פסיק רישיה, ובנר של שעוה או חלב מותר. ויש מי שמתיר דס"ל דלא הוי פס"ר, וי"מ משום דס"ל דפס"ר דלא ניהא ליה מותר לכתחילה. והלכה כהאוסרים. וע"ע בדינים אלו ומקורותיהם בסימן רע"ז.

סימן תרפ"א

סעיף א'

אין לברך ברכת בורא מאורי האש במוצאי שבת על נר חנוכה, כיון שאסור להנות מאורו ואין מברכין על נר הבדלה בלי להנות, אבל יכול לברך על הנר תחילה ברכת בורא מאורי האש, ולכבותו, ולחזור להדליקו לנר חנוכה, וזה עדיף דכיון דעביד ביה חדא מצוה ליעבד בה מצוה אחריתא, אלא שמדליקים לפני הבדלה וכדלהלן, וממילא אסור להבדיל על נר חנוכה.

סעיף ב'

מה קודם הדלקת נר חנוכה או הבדלה - לשיטת השו"ע והרמ"א מדליקים נר חנוכה ואח"כ מבדילים, בין בבית בין בבית הכנסת, כדי לאחר לצאת מן השבת כמה שאפשר וגם בנ"ח יש פרסומי ניסא, ואם שכח אתה חוננתנו יאמר המבדיל בין קודש לחול ואח"כ ידליק ואח"כ יאמר ויתן לך ואח"כ יבדיל. ודעת הט"ז ועוד כמה אחרונים שהבדלה קודמת לנר חנוכה מפני שהיא תדירה, וכבר נחלקו בזה הראשונים, ועל כן בבית הכנסת אין לשנות את המנהג להדליק ואח"כ להבדיל, ובבית

מי שאין ידו משגת לקנות נרות גם לשבת וגם לחנוכה, נר אחד לשבת קודם לנרות חנוכה, משום שלום ביתו, (וכן נר של שבת קודם ליין לקידוש), ולמרות שראוי שיהיו שני נרות לשבת, מ"מ נרות חנוכה גם כשהם למהדרין קודמים לנר השני של שבת. וי"א שבזמן הזה שמדליקים בפנים נר חנוכה קודם לנר שבת, ואע"פ שאסור להשתמש לאורה, הוי כשעת הסכנה שמניחו על שלחנו, ואף ששם צריך להדליק נר אחר להשתמש לאורו, היינו משום היכר שלא יאמרו לצורכו הדליקה, ובאמת גם אם אין לו נר אחר מותר אע"פ שבעל כרחו הוא משתמש על שלחנו בו, אבל רוב האחרונים הסכימו שאין לחלק בזה בין זמן הגמרא לזמננו, ומשמע שאם ידליקו לנר חנוכה יהיה אסור להשתמש לפניו.

נר אחד לחנוכה קודם ליין לקידוש והבדלה, משום פרסומי ניסא, וקידוש הרי אפשר לעשות על הפת, ועוד דמן התורה יוצא בזכירת דברים גם ללא יין, אמנם אם אין לו גם פת, קניית הפת דוחה אפילו נר של שבת.

סימן תרע"ט

סדר ההדלקה בערב שבת

דעות הראשונים - דעת בה"ג שבערב שבת צריך להדליק נר חנוכה לפני נר שבת, דאם הקדים נר שבת אסור להדליק נר חנוכה. אבל דעת התוס' והרא"ש ועוד ראשונים שאין קבלת השבת תלויה בהדלקת הנרות, ויכול להדליק של שבת ואח"כ של חנוכה אם לא קיבל שבת. וכתב הבית יוסף שלמעשה ידליק נר חנוכה תחילה, דאף לדברי החולקים אם רצה להדליק תחילה נר חנוכה רשאי.

פסקי ההלכה -

בערב שבת מדליקים נר חנוכה (והיינו אחרי פלג המנחה שזה שעה ורבע לפני הלילה, ולא קודם), ומברכים עליהם כמו בחול, ואח"כ מדליקים נר שבת, ד"א שאם ידליק נר שבת יהיה אסור במלאכה, אבל כיון שדעת רוב הפוסקים שקבלת שבת אינה תלויה בהדלקת נר שבת, אם הדליק נר שבת ולא קיבל שבת במחשבתו יכול להדליק אח"כ נר חנוכה, אמנם אשה שהמנהג שבסתמא מקבלת שבת בהדלקתה לא תדליק בעצמה אח"כ נר חנוכה, אלא תאמר לאחר שידליק, והוא יברך ברכת להדליק בשבילה, אבל ברכת שעשה ניסים וברכת שהחיינו ביום הראשון, יכולה לברך בעצמה.

כשמדליק בערב שבת צריך לתת שמן בנר כשיעור שידלק חצי שעה אחרי צאת הכוכבים, וכן הדין במדליק נרות, ואם אין לו כשיעור זה, יהיה לפחות נר אחד כשיעור זה.

נכון לכתחילה להתפלל מנחה ואח"כ להדליק.

דעביד כמר עביד ודעביד כמר עביד, ואין לגעור על שום אדם, כי יש לו על מי לסמוך.

סיום התפילה לפני יהיו לרצון, וה"ה בפורים, ובר"ח טבת יאמרנו אחרי הרחמן הוא יחדש וכו', דתדיר קודם.

סעיף ב'

גם בתפילת מוסף של שבת ור"ח בחנוכה אומרים על הניסים, ואם לא אמרו אין מחזירין אותו.

סעיף ג'

אין אומרים כשם שעשית וכו' כן עשה עמנו, דעיקר על הניסים הוא הודאה על העבר, (וי"א שהטעם משום שאין שואלים צרכים בג' ברכות ראשונות ואחרונות, וזה טעות, דבשביל ציבור שרי), אלא מסיים ועשית עמהם ניסים וגבורות, בימים ההם בעת הזאת, וי"א שאומרים כשם שעשית וכו', ודעביד כמר עביד ודעביד כמר עביד. אומרים להשכיחם תורתך, ולא להשכיחם מתורתך.

צריך לומר שמונת ימי חנוכה אלו להודות. י"א שיוחנן הוא חשמונאי, וי"א שחשמונאי הוא לשון גדולה.

י"א הרשעה בחירי"ק, והיינו בעלת הרשעה, אבל יותר נכון לקרות הרשעה, שזה שם תואר.

סימן תרפ"ג

איתא בגמרא (ערכין י') **אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יהוצדק, שמונה עשר ימים שהיחיד גומר בהן את ההלל: שמונה ימי החג, ושמונה ימי חנוכה, ויום טוב הראשון של פסח, ויום טוב של עצרת.** והטעם שגומרים את ההלל בכל יום הוא משום דכל יום חלוק בנרותיו מיום שלפניו, וכחג שגומרים את ההלל בכל יום משום שהוא חלוק בקרבנותיו. ועוד מפני שהנס נתחדש בכל יום, ועוד מפני שבכל יום קוראים נשיא אחר בפרשת הנשיאים, ואין ראוי לחדש קריאה בלא קריאת ההלל.

פסק ההלכה - כל שמונת ימי חנוכה גומרים את ההלל. אין אומרים תחנון בחול וצדקתך צדק בשבת ולמנצח וצידוק הדין, גם בערב חנוכה במנחה. ואין אומרים קל ארך אפים בשני וחמישי, ולא יהי רצון אחר ספר תורה.

אחרי ההלל אומרים חצי קדיש, ואבל מתפלל לפני העמוד בערבית כמו בר"ח אבל לא בשחרית. ועיין בשערי תשובה אם מותר לומר הלל בבית האבל, והאבל בעצמו ודאי לא יאמר.

סימן תרפ"ב

על הניסים

סעיף א'

אמירת על הניסים בחנוכה -

איתא בגמרא (כ"ד.) **איבעיא להו, מהו להזכיר של חנוכה בברכת המזון, כיון דמדרבנן הוא לא מדכרינן, או דילמא משום פרסומי ניסא מדכרינן.** **אמר רבא אמר רב סחורה אמר רב הונא אינו מזכיר, ואם בא להזכיר מזכיר בהודאה.** **רב הונא בר יהודה איקלע לבי רבא, סבר לאדכורי בבונה ירושלים, אמר להו רב ששנת כתפלה, מה תפלה בהודאה אף ברכת המזון בהודאה.** והיינו משום שכל ענין חנוכה עיקרו הוא הודאה.

ולענין מוסף איתא בגמרא (שם) **איבעיא להו מהו להזכיר של חנוכה במוספין, כיון דלית ביה מוסף בדידיה לא מדכרינן, או דילמא יום הוא שחייב בארבע תפלות.** ומסקנת הגמרא שאומרים על הניסים גם במוסף.

פסקי ההלכה -

כל ח' ימי חנוכה אומרים על הניסים, בברכת המזון בברכת הארץ, ובתפילה במודים, דעל הניסים עיקרו הודאה, ואם אמר על הניסים בעבודה והשלים תפילתו א"צ לחזור. ובברכת מעין שלש לא מזכירים חנוכה ופורים.

נוסח על הניסים - אומרים ועל הניסים ולא על הניסים, בין בתפילה בין בברכת המזון. אומרים כשעמדה מלכות יון הרשעה על עמך ישראל, ואם אומר ועל עמך ישראל יכול לומר כשעמדה עליהם.

אם לא אמר על הניסים אין מחזירים אותו, בין בתפילה בין בברכת המזון, בין בחול בין בשבת. אמנם אם נזכר באותה ברכה לפני שאמר את השם, אפילו נזכר בין אתה להשם חוזר. (כן דעת הרי"ף והרא"ש והתוס', וכן איתא בתוספתא, והטעם משום שזה דרבנן, ודלא כדעת ראבי"ה דס"ל שכיון שנהגו כולם להזכיר וגם הוא בדרך על דעת להזכיר שוויה עליה כחובה וחוזר. בית יוסף. ור"ת היה חוזר אם נזכר קודם שעקר רגליו. טור.) וכתב הרמ"א ש"א שאם שכח בברכת המזון, כשמגיע להרחמן יאמר הרחמן הוא יעשה לנו ניסים ונפלאות כשם שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה בימי מתתיהו וכו', וכן יאמר בתפילה בדרך בקשה אחרי

סימן תרפ"ד

קריאת התורה בחנוכה

בחנוכה קוראים בתורה בכל יום ג' קרואים בפרשת הנשיאים, לפי שמלאכת המשכן נגמרה בכ"ה כסלו, ואף שחנוכה המשכן וקרבתו הנשיאים היו בתחילת ניסן, מ"מ כיון שאז נגמרה מלאכת המשכן, וגם הנס של חנוכה הוא כחנוכה הבית, הרי זה מעין המאורע. ובסימן זה יבואר מה קוראים בכל יום, וכן סדר הקריאה בר"ח ובשבת חנוכה.

סעיף א'

סדר הקריאה-

איתא במתני' (מגילה ל: בענין קריאת התורה במועדות) **בחנוכה בנשיאים.**

לשיטת השו"ע ביום הראשון מתחילים הקריאה בברכת כהנים, מפני שהנס נעשה ע"י כהנים. וכהן קורא עד "לפני המשכן" או עד "לחנוכה המזבח", (אבל הנוהגים לקרוא רק עד "ואני אברכם" מנהג טעות הוא וצריך לבטלו), והשאר יקראו לוי וישראל (לוי עד "ביום הראשון" וישראל מ"ביום הראשון"). ביום השני הכהן קורא מ"ביום השני" עד "פר אחד בן בקר", והלוי קורא עד "ביום השלישי", וישראל חוזר וקורא כל פרשת היום השני. וכן על דרך זה בשאר ימים.

לשיטת הרמ"א ביום הראשון מתחילים "ויהי ביום כלות משה" (משום שמלאכת המשכן נשלמה בכ"ה בכסלו) עד "ביום הראשון" והלוי והישראל קוראים "ביום הראשון". ובימים האחרים הכהן והלוי קוראים כמו לדעת השו"ע, והישראל קורא את היום הבא.

ביום השמיני הכהן והלוי קוראים פרשת ביום השמיני, והישראל קורא עד סוף פרשת נשא וכן פרשה ראשונה של בהעלותך עד "כן עשה את המנורה", כדי להשלים קריאת חנוכה בסדר הנרות.

אחרי הקריאה אומרים חצי קדיש.

אם קראו בטעות נשיא אחר ממה שצריך לקרוא באותו יום, יצאו ידי חובה.

סעיף ב'

קריאת התורה והמפטיר וההפטרה בשבת חנוכה-

עוד איתא בגמרא (מגילה ל"א). **ומפטירין בנרות דזכריה. ואי מיקלעי שתי שבתות, קמייאת בנרות דזכריה, בתרייתא בנרות שלמה.**

פסק ההלכה- בשבת חנוכה מוציאים ב' ספרים, בראשון קוראים ז' קרואים לפחות בפרשת השבוע, ואומרים חצי קדיש, ובשני קוראים בשל חנוכה רק את הנשיא של אותו יום, ואם זה כ"ה כסלו קוראים מ"ויהי ביום כלות", (וכן בר"ח טבת קוראים לרביעי רק את הנשיא של אותו יום), ומפטירים בנרות דזכריה "רני ושמחי" לפי שנאמר בה "ראיתי והנה מנורת זהב כולה". ואם חלו שתי שבתות בחנוכה, מפטירים בשבת השניה בנרות דשלמה, ואם חלה חתונה בשבת זו, אף דבעלמא דוחים הפטרת השבוע ומפטירים "שש אש" שהוא מעניינא דחתן, בחנוכה

מפטירים בשל חנוכה בין בשבת הראשונה בין בשבת השניה, דפרסומי ניסא עדיף, והמ"א כתב שבשבת השניה מפטירים "שש אש" אבל הא"ר כתב שמהרמ"א משמע שאין חילוק בין השבת הראשונה לשניה וכן נוהגין, ואינו נכון לצרף כמה פסוקים מ"שש אש", דאין מדלגים מנביא לנביא.

סעיף ג'

עוד איתא בגמרא (שם כ"ט): **ראש חודש טבת שחל להיות בשבת מביאין שלש תורות וקורין בהן אחד בעניינו של יום, ואחד בדראש חודש, ואחד בחנוכה.**

פסק ההלכה- אם ר"ח טבת חל בשבת מוציאים ג' ספרים, בראשון קוראים ששה קרואים או יותר בפרשת השבוע, וה"ה שאפשר לקרות חמשה קרואים בפרשת השבוע, והעיקר שבין כולם לא יפחות משבעה, וכשגומרים את הפרשה מניחים על הבימה גם את הס"ת השני ואין אומרים קדיש אלא רק מגביהים וגוללים את הס"ת הראשון, ופותחים את הס"ת השני וקוראים בו עולה אחד מ"וביום השבת" עד סוף פרשת ר"ח, וכשאומרים קדיש על השניה מניחים על הבימה את הס"ת השלישי, ובשלישי קורא המפטיר בשל חנוכה, ומפטירים רני ושמחי, דהא דתדיר קודם היינו להקדים, אבל כשאפשר לעשות רק אחד מהם פרסומי ניסא עדיף, ועוד שכיון שבסוף קוראים בשל חנוכה יש להפטיר במאי דסליק מיניה.

אם חל ר"ח בחול מוציאים שני ספרים, בראשון קוראים שלשה בפרשת ראש חודש (הכהן עד רביעית ההין, הלוי עד ונסכה, וישראל עד ונסכו), והרביעי קורא בס"ת השני בשל חנוכה, (בגמרא (שם) יש בזה מחלוקת, וכך מסקנת הגמרא).

אם החזן טעה וקרא בר"ח ד' קרואים בשל ר"ח, או שבשבת קרא המפטיר של ר"ח, אם לא הוציאו עוד ס"ת לא קוראים של חנוכה, דר"ח עיקר, אבל אם הוציאו ספר שני צריך לקרוא עוד עולה בשל חנוכה משום פגמו של ס"ת, וזה דוחה הדין דאין מוסיפין בר"ח על ד' עליות. ואפילו אם נזכרו בתחילת קריאת הרביעי לא יקרא גם של חנוכה, דאין מדלגים בתורה בשני עניינים. ואומרים קדיש אחרי החמישי, ואם אמרו אחרי הרביעי לא יאמרו אחרי החמישי.

אם קרא הכהן בטעות בשל חנוכה, הרמ"א כתב שיפסיק ויקרא בשל ר"ח, ועיין בסימן ק"מ אם יברך, ושם נתבאר שלמעשה צריך לברך לפני ולחריה. והט"ז כתב שהכהן יקרא של חנוכה והאחרים יקראו בשל ר"ח. והא"ר מצדד שאם קרא כבר ג' פסוקים יסיים, אבל בלאו הכי יפסיק באמצע ויקרא בשל ר"ח, וכן מצדד קצת במור וקציעה, ומ"מ הרבה אחרונים ומכללם המ"א הורו להלכה כמו הט"ז, שכיון שהתחיל בשל חנוכה יגמור, והתחלה היינו שאמר ברוך אתה ד', אבל אם לא התחיל אף שנזדמן ס"ת המוכן לחנוכה יגלוהו ויקראו בס"ת השני, ואין זה פגם לס"ת כיון שקוראים בו אח"כ. ובר"ח טבת שחל בשבת אף אם טעו וקראו בשני בשל חנוכה ובשלישי בשל ר"ח מפטירים בשל חנוכה, ומ"מ בדיעבד אם קרא הפטרת ר"ח "השמים כסא" יצאו.

מי שיש לו יאר צייט בחנוכה לא יחשב לפי ימי החנוכה אלא לפי ימי החודש, שהרי לפעמים ר"ח טבת יום אחד ולפעמים ב' ימים.